

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPORÁRSKA FAKULTA**

Evidenčné číslo: 15200/I/2012/2194165588

**VÝVOJ ZHODNOCOVACÍCH PROCESOV VO
VYBRANÝCH KRAJINÁCH EÚ**

Diplomová práca

Bratislava 2012

Peter Mikula

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

**VÝVOJ ZHODNOCOVACÍCH PROCESOV VO
VYBRANÝCH KRAJINÁCH EÚ**

Diplomová práca

Študijný program: 6230801 Hospodárska politika

Študijný odbor: 3.3.1 Národné hospodárstvo

Vedúci práce: Ing. Miroslava Havettová PhD.

Školiace pracovisko: Katedra hospodárskej politiky

Bratislava 2012

Peter Mikula

Abstrakt

MIKULA, Peter: *Vývoj zhodnocovacích procesov vo vybraných krajinách EÚ* – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra hospodárskej politiky - Vedúci záverečnej práce: Ing. Miroslava Havettová PhD. – Bratislava: NHF EU, 2012, 73 s.

Cieľom záverečnej práce bolo analyzovať zhodnocovacie procesy vo vybraných krajinách EÚ. Hlavnou makroekonomickou veličinou, ktorej sme venovali najväčšiu pozornosť, bola hrubá pridaná hodnota a jej vzťah k produkcii. V práci boli použité aj iné odvetvovo – sektorové ukazovatele, ako napr. produktivita práce, miera zisku nefinančných korporácií, miera úspor domácností, verejný dlh a iné. Práca je rozdelená do dvoch hlavných častí. Obsahuje 11 tabuliek a 18 farebných grafov.

Prvá časť práce sa najprv zameriava na charakteristiku systému národných účtov ako zdroj informácií pre zhodnocovacie procesy. Ďalej sa venujeme teoretickému vymedzeniu veličín, ktoré patria do týchto procesov. Jedná sa o produkciu, medzispotrebu, pridanú hodnotu a ich vzájomný vzťah.

Druhá časť je rozdelená na dve časové obdobia. Prvé sa venuje odvetvovo – sektorovej analýze v období 2004 – 2007, teda pred vypuknutím hospodárskej a finančnej krízy. Najväčšia pozornosť sa venuje hrubej pridanej hodnote v rámci odvetví, hlavne podiel jednotlivých odvetví na celkovej pridanej hodnote a miera zhodnocovania. Na lepšiu charakteristiku ekonomík vybraných krajín EÚ sa tu nachádzajú aj ukazovatele za vybrané sektory národného hospodárstva.

Vývoj po začatí hospodárskej a finančnej krízy v EÚ je zobrazený počas druhého časového obdobia 2008 – 2010. Podobne ako v období pred krízou používame údaje za pridanú hodnotu, čo umožňuje porovnať vývoj v krajinách EÚ pred a počas krízy.

Kľúčové slová: hrubá pridaná hodnota, miera zhodnocovania, produktivita práce, miera zisku, disponibilný dôchodok, verejný dlh

Abstract

MIKULA, Peter: *Development of evaluation processes in selected EU countries* – University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of National Economy. – Closing work supervisor: Ing. Miroslava Havettová, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2012, 73 pages.

The aim of the thesis was to analyze evaluation processes in selected EU countries. The main macroeconomic value, which we devote most attention, was the gross value added and its relationship to production. There was used other industrial - sectoral indicators in this thesis, such as. labor productivity, non-financial corporate profit rate, the household savings rate, government debt, and others. The work is divided into the two main parts. It contains with 11 tables and 18 color charts.

The first part is focused on the characteristics of the system of national accounts as a source of the information for the evaluation processes. Next we devote ourselves to the theoretical definition of values that belong to these processes. It is an output, intermediate consumption, value added and their relationship.

The second part is divided into the two time periods. The first deals with the sectoral analysis during the period 2004 – 2007, before the beginning of economic and financial crisis. Most attention is given to gross value added in industry, especially the share of economic activities in total value added and rate of the evaluation. For a better description of selected economies of the EU, there are also other indicators for selected sectors of national economy.

Development after the beginning of the economic and financial crisis in the EU is shown during the second period 2008 – 2010. We used data for value added as during the period before the crisis, which allows to compare a development of EU countries before and during the crisis.

Key words: gross value added, evaluation rate, labor productivity, profit rate, disposable income, government debt

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

(podpis študenta)

Zoznam použitých skratiek

CPA	Klasifikácia produktov podľa činností
ČPH	Čistá pridaná hodnota
ČPP	Čistý prevádzkový prebytok
EMÚ	Európska menová únia
ESA 95	Európsky systém národných a regionálnych účtov
HPH	Hrubá pridaná hodnota
HPP	Hrubá prevádzkový prebytok
MI	Miera investovania
MS	Medzispotreba
MZ	Miera zhodnocovania
PP	Produktivita práce
PPS	Parita kúpnej sily
SFK	Spotreba fixného kapitálu
SK NACE	Revidovaná klasifikácia ekonomických činností
SNÚ	Systém národných účtov

OBSAH

str.

ÚVOD.....	9
1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY	10
1.1 ESA 95 a vývoj národného účtovníctva v SR	12
1.2 Základné kategórie národných účtov	15
1.2.1 Inštitucionálne sektory ekonomiky	16
1.2.2 Odvetvia národného hospodárstva.....	18
1.3 Informácie v systéme národných účtov	20
1.4 Východiskové ukazovatele zhodnocovacích procesov.....	24
1.5 Pridaná hodnota, zhodnocovací proces	28
2 CIEĽ PRÁCE.....	34
3 METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA.....	35
4 VÝVOJ ZHODNOCOVACÍCH PROCESOV V OBDOBÍ 2004 – 2010.....	36
4.1 Odvetvovo – sektorová analýza v období 2004 - 2007	43
4.2 Odvetvovo – sektorová analýza v období 2008 – 2010.....	53
5 DISKUSIA	65
ZÁVER.....	67
Zoznam použitej literatúry	69

ÚVOD

Zhodnocovacie procesy v národnom hospodárstve určujú, na akej úrovni sa z hľadiska efektívnosti využívania zdrojov, poznatkov a výsledkov vedy a výskumu dané hospodárstvo krajiny nachádza. Európska únia je významný nadnárodný celok v rámci globálneho hospodárstva a v súčasnosti spolu s USA a Japonskom predstavujú tri dynamické a najkonkurencieschopnejšie ekonomiky sveta. Práve zhodnocovacie procesy vo vnútri EÚ majú veľký podiel na jednom z vedúcich postavení európskej ekonomiky vo svete. Avšak pri bližšom skúmaní jednotlivých ekonomík EÚ je jasné, že tieto procesy sú výrazne odlišné medzi členmi únie. Významný medzník pre EÚ nastal po prijatí nových desiatich členov v roku 2004. Z hospodárskeho hľadiska išlo o prijatie chudobnejších krajín, ktoré sa vďaka novému členstvu snažia priblížiť starším členom. O nižšej úrovni hospodárstva svedčia aj zhodnocovacie procesy v týchto krajinách, ktoré sú vo väčšine oblastiach (resp. odvetviach) menej efektívne než v krajinách EÚ. Napriek tomu vstup štátov strednej a východnej Európy do EÚ mal pozitívny vplyv na zhodnocovacie procesy, ale aj na ďalšie makroekonomické ukazovatele, ktorým sa venuje daná diplomová práca.

Prvá časť práce sa zaoberá teoretickými východiskami zhodnocovacích procesov. Základom pre skúmanie týchto procesov je systém národného účtovníctva, ktorý zachytáva všetky dôležité informácie potrebné na kvalifikáciu veličín zhodnocovacích procesov. Pridaná hodnota, produkcia a medzispotreba sú hlavné veličiny skúmania, preto aj prvá časť práce obsahuje ich teoretické vymedzenie či vzájomné súvislosti, prípadne nadväznosť na ďalšie ukazovatele.

Posledná časť, reprezentovaná treťou a štvrtou kapitolou, obsahuje veličiny, ktoré sú teoreticky popísané v predchádzajúcej časti. Prioritne sa pritom zameriava na pridanú hodnotu či už na národnej úrovni alebo na úrovni odvetví. Okrem zhodnocovacích procesov sú využívané aj ukazovatele, ktoré charakterizujú sektory vo vybraných krajinách, napr. vývoj disponibilného dôchodku a miery úspor obyvateľstva alebo verejného dlhu či deficitu verejných financií. Všetky použité charakteristiky potom prispievajú k celkovej odvetvovo – sektorovej analýze vybraných krajín. Štvrtá kapitola poskytuje pohľad na vývoj skúmaných veličín pred a po vypuknutí hospodárskej a finančnej krízy a krízy v Eurozóne a prehľadne dokumentuje jej dopady na jednotlivé ekonomiky EÚ.

1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY

Problematike národných účtov, ktoré sú východiskom zhodnocovacích procesov, sa v súčasnosti venuje viacero slovenských autorov. Makroekonomickú analýzu sa zaoberá P. Vincúr, pričom sa venuje rozličným veličinám národného účtovníctva, napr. produkcii, medzis potrebe, pridanej hodnote a ich vzájomnými vzťahmi. Poukazuje na tie oblasti alebo odvetvia ekonomiky, v ktorých dochádza k nepriaznivým trendom, akými sú napríklad alarmujúco nízke výdavky na vedu a výskum, výroba s nízkou pridanou hodnotou hlavne v priemyselných odvetviach, či nízka miera zhodnotenia v národnom hospodárstve v porovnaní s inými krajinami EÚ alebo sveta.

Odvetvovej a sektorovej analýze slovenského hospodárstva sa venuje V. Hajnovičová, ktorá prostredníctvom národných účtov komplexne vymedzuje nepozorovanú ekonomiku. Taktiež využíva, podobne ako Vincúr, input – output tabuľky a maticu sociálneho účtovníctva na analýzu slovenskej ekonomiky.

Zo zahraničných autorov sa sektorovo – odvetvovou analýzou ekonomiky zaoberajú P. Tuleja a V. Spěvák. Tuleja taktiež prepája základné teoretické znalosti ekonomiky s finančnou teóriou a základmi štatistiky a účtovníctva.

Keďže zhodnocovacie procesy sú definované veličinami národných účtov, najprv prejdeme k charakteristike tohto systému.

Hlavným znakom systému národných účtov je poskytovať štatistický opis ekonomického procesu ako celku. V rámci histórie vo vývoji národných účtov prebiehali dva prístupy.

Prvý prístup vychádzal z presvedčenia, že národné účty sú založené na funkcionálnom makro systéme a analyzujú ekonomický proces zhora nadol. Nerozlišovali pritom priamych aktérov ekonomických činností, abstraktne uvažovali len s výrobou a spotrebou. Výrobný proces v takomto systéme bol popísaný len v rámci transformácie kategórií primárnych vstupov na produkciu a konečné použitie. Produkcia i medzis potreba sa podrobnejšie nečlenila.

Druhý tzv. inštitucionálny mezzo prístup, ktorý bol rozvíjaný v národnom účtovníctve po roku 1968 znamená, že národné účty sa zostavujú zdola nahor. Sú založené na informáciách od priamych aktérov ekonomických činností. Väzba národných účtov na týchto

aktérov ekonomických činností je však nepriama, cez špecializované ekonomické štatistiky, ktoré sú priamo založené na mikroúdajoch.¹

Kvalita národných účtov veľmi závisí na kvalite základných údajov. Preto dôležitý prvok predstavuje väzba národných účtov na štatistiky, ktoré dodávajú údaje pre národné účty. Rozdiely v definíciách a konceptoch medzi základnými štatistikami a národnými účtami neprispievajú ku kvalite národných účtov, čo platí i pre používané štatistické prístupy a štatistické jednotky. Aby sa získal štatistický popis ekonomického procesu ako celku, musí systém národných účtov integrovať výsledky jednotlivých individuálnych štatistík, ktoré popisujú každá len časť ekonomického procesu. Základné štatistiky uplatňujú inštitucionálny prístup (podobne ako národné účty), čiže sústreďujú sa priamo na aktérov ekonomických činností, a nie na javy ekonomického procesu. Agregované údaje zo základných štatistík na mezzo úrovni sa môžu bezprostredne použiť na analýzy ekonomického správania. Základom individuálnych štatistík je ich koordinácia do koherentného systému. Účelom takejto koordinácie je dosiahnuť aditívnosť podobných štatistík (napr. výrobných štatistík rôznych odvetví), väzbu medzi jednotlivými štatistikami, pokrytie ekonomického procesu ako celku, neprekrývanie jednotlivých štatistík, štrukturovanie procesu zberu údajov tak, aby sa minimalizovali pracovné náklady respondentov v zisťovaní

Rozlišujeme dva podsystemy národných účtov – sektorové účty a input-output tabuľky. Input-output tabuľky zachytávajú detailný proces výroby ako aj tokov výrobkov a služieb v národnej ekonomike. Keďže údaje potrebné na analýzu zhodnocovacích procesov pochádzajú práve z týchto tabuliek, tak v krátkosti budeme charakterizovať proces ich vývoja.

Základné princípy input-output analýzy boli formované v 18. storočí. Myšlienka bilančného zobrazenia reprodukčného procesu sa objavila v práci francúzskeho ekonóma F. Quesnayho, predstaviteľa fyziokratizmu. Ten v roku 1758 uverejnil „Ekonomickú tabuľku“, v ktorej vysvetlil a znázornil toky peňažných dôchodkov medzi triedami (vlastníkmi pôdy, podnikateľmi a pracujúcimi v poľnohospodárstve a v ostatných odvetviach hospodárstva), resp. sektormi ekonomiky. Ekonomickú tabuľku použil pri teoretickej analýze reprodukčného procesu aj Karl Marx v druhom dieli Kapitálu. Koncom 19. a začiatkom 20. storočia sa tieto myšlienky realizovali vo forme prvých národohospodárskych bilancií, ktoré boli stále zdokonaľované a prehlbované. Bezprostredným podnetom pre vznik modernej input-output analýzy, ktorej základy sformuloval v tridsiatych rokoch 20. storočia americký profesor

¹ HAJNOVIČOVÁ, V. 1996. *Systém národných účtov a väzba na odvetvové štatistiky*. Bratislava: Prognostický ústav SAV, 1996. 31 s. ISSN 0862-9137.

ruského pôvodu a nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu W. Leontief, boli prvé sovietske národohospodárske bilancie za roky 1923-1924 a teória rovnováhy švajčiarskeho ekonóma L. Walrasa. Leontief tieto bilancie dobre poznal, pretože istý čas pôsobil v plánovacích orgánoch vtedajšieho Sovietskeho zväzu. Aj prvé bilancie, ktoré zostavil pre USA za roky 1919, 1929 a 1939 majú mnoho spoločných znakov so sovietskymi materiálovými a národohospodárskymi bilanciami. Walrasova teória rovnováhy bola prvý krát publikovaná v roku 1874 v jeho práci Elementy čistej politickej ekonómie alebo teória spoločenského bohatstva. V tejto práci vyjadril Walras vzťah medzi výrobou a spotrebou systémom lineárnych rovníc. Leontief tieto dva prvky tvorivo spojil, pričom bilanciu interpretoval matematicky ako systém lineárnych rovníc a sformuloval matematický model, zobrazujúci proces spoločenskej výroby, ktorý mohol byť naplnený konkrétnymi číslami a mohol sa prvý krát experimentálne použiť.

Existujú určité odlišnosti medzi systémami národných účtov vzhľadom na ich globálne používanie všetkými demokratickými krajinami (napr. NIPA je SNÚ používaný v USA). Vzhľadom na zameranie tejto práce nás výlučne zaujíma systém ESA 95, preto nasledujúca podkapitola sa zaoberá vymedzením a charakteristickými znakmi tohto systému.

1.1 ESA 95 a vývoj národného účtovníctva v SR

Európsky systém národných a regionálnych účtov (ESA 1995 alebo iba ESA) predstavuje medzinárodne kompatibilný účtovný rámec pre systematický a detailný popis celej ekonomiky (t.j. regiónu, krajiny alebo skupiny krajín), jej zložiek a jej vzťahov s inými ekonomikami. ESA 1995 nahrádza Európsky systém integrovaných ekonomických účtov, vydaný v roku 1970 (ESA 1970; druhé, mierne modifikované vydanie vyšlo v roku 1978).

ESA 1995 je systém, ktorý je plne konzistentný s revidovanou, celosvetovo rozšírenou metodikou národných účtov - Systém národných účtov (SNÚ 1993, alebo iba SNÚ; táto metodika bola vytvorená pod spoločnou záštitou Organizácie spojených národov, Medzinárodného menového fondu, Komisie Európskeho spoločenstva, OECD a Svetovej banky). Systém ESA sa však viac zameriava na podmienky a potreby údajov v Európskej únii (EÚ). Podobne ako SNÚ, ESA predstavuje systém, ktorý je v súlade s pojmami a klasifikáciami používanými v mnohých iných, sociálnych a ekonomických štatistikách. Ide hlavne o štatistiku zamestnanosti, štatistiku priemyslu a štatistiku zahraničného obchodu.

Systém ESA môže teda slúžiť ako centrálny referenčný rámec pre sociálne a ekonomické štatistiky EÚ a jej členských štátov.²

Čo sa týka použiteľnosti, tak údaje z ESA 95 je možné použiť na rôzne makroekonomické analýzy a prognózy. Zachytáva také veličiny akými sú hrubá pridaná hodnota a zamestnanosť podľa odvetví a regiónov, vývoz a dovoz tovarov a služieb podľa skupín produktov, investície, úlohu štátnej správy a pod. Analyzuje špecifiká určitého regiónu v rámci celého národného hospodárstva, dôležitosť jednotlivých finančných nástrojov v ekonomike, ale aj sezónnosť vo výdavkoch domácností na základe štvrťročných účtov. Údaje z účtov a tabuliek ESA 95 majú veľký význam pre formulovanie a monitorovanie hospodárskej a sociálnej politiky v krajine (napríklad Maastrichtské kritéria pre vstup do EMÚ boli definované v zmysle údajov národných účtov). Údaje z národných účtov slúžia aj na poskytovanie finančnej pomoci príslušným regiónom pre uskutočňovanie štrukturálnej politiky EÚ alebo pri určení jej vlastných zdrojov. Pojmy a charakteristiky v metodike ESA 95 spĺňajú majú taktiež niekoľko dôležitých vlastností - medzinárodná porovnateľnosť, zladenosť s pojmami iných sociálnych a ekonomických štatistík, konzistentnosť, operatívnosť, odlišnosť od väčšiny administratívnych pojmov, platnosť počas dlhého obdobia, orientácia na opis ekonomického procesu pomocou peňažných a pohotovo pozorovateľných ukazovateľov, flexibilita a viac účelovosť.³

V prípade Slovenska začali práce na vytváraní a postupnom zavádzaní systému národných účtov do štatistickej praxe v prvej etape transformácie ekonomiky na trhové hospodárstvo (po roku 1989). Prípravnú fázu k systémovému zavedeniu národných účtov predstavovala transformácia ukazovateľov bilancie národného hospodárstva na analogické ukazovatele kvantifikované podľa metodiky SNÚ. Táto tzv. konverzná metóda, ktorá vychádzala z metodologických zásad SNÚ OSN publikovaných v štúdiách Štatistického úradu OSN, bola rozpracovaná na podmienky vtedajšej československej ekonomiky. Východiskom pre konverziu ukazovateľov BNH na metodiku SNÚ bola Úhrná finančná bilancia zobrazujúca hmotnú a finančnú stránku reprodukčného procesu. Pomocou tejto metódy boli prepočítané základné makroekonomické ukazovatele systému národných účtov za SR od roku 1985 – hrubý domáci produkt a jeho zložky.

² Štatistický úrad SR, Makroekonomické štatistiky, definícia dostupná na: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=3728>

³ FÜLÖP, P. - KARABÍNOŠ, S. - LÁBAJ, M. 2010. *Národné účty*. Bratislava: Ekonóm, 2010. 126 s. ISBN 978-80-225-2950-1.

Na základe ukazovateľov SNÚ odvodených konverznou metódou boli postavené súhrnné národné účty SR za rok 1989 podľa metodiky ESA 79. V týchto účtoch chýbala celá rada transakcií a transferov, ktoré československý finančný a bankový informačný systém v tom období nezisťoval a neobsahoval. Súčasne za toto obdobie boli metodicky rozpracované a experimentálne zostavené niektoré účty za vybrané inštitucionálne sektory SR, odvodením od súhrnných účtov (za roky 1989 – 1990). Za obdobie 1989 – 1991 boli zostavené tiež účty za sektor domácností na základe prevodu ukazovateľov bilancie príjmov a výdavkov obyvateľov a ďalších bilancií do úhrnnej finančnej bilancie a ich transformáciou na ukazovateľ SNÚ.

Od roku 1992 sa zaviedol do štatistickej praxe SR systémový prístup zostavovania národných účtov. Jeho zavedenie predpokladalo zadefinovanie a vymedzenie nových štatistických jednotiek, vybudovanie štatistických registrov, prípravu a zavedenie nového výkazníctva, rozpracovanie metodiky spracovania údajov, prípravu metodiky zostavovania národných účtov v podmienkach štatistickej praxe SR.

Prelomovým rokom v budovaní SNÚ SR sa stáva rok 1993, kedy dochádza k vzniku samostatného Slovenska. V tomto roku tiež dochádza k viacerým zmenám v informačnom systéme – vznik daňovej sústavy SR, zriadenie Národnej poisťovni, prvá platobná bilancia za SR. Základom pre zostavenie SNÚ SR po roku 1992 bola metodika ESA 79. V roku 1993 prebehla revízia v SNÚ OSN, ktorá sa stala podkladom i východiskom pre revíziu ESA. Nový revidovaný systém ESA 95 nahradil používaný systém ESA 79 a postupne sa zaviedol do praxe aj v SR.

Vzťah medzi SNÚ 93 a ESA 95 vyplýva hlavne zo zamerania uvedených systémov. SNÚ 93 predstavuje metodologickú príručku podrobne rozpracovanú, ktorá je použiteľná hlavne vo svetovom meradle. Naproti tomu ESA 95 kladie zvýšený dôraz na dôkladnú vzájomnú porovnateľnosť údajov za jednotlivé krajiny Európskej únie, čo vyplýva z využívania údajov národných účtov na administratívne a fiškálne účely v rámci EÚ. preto sa v ESA uplatňuje podrobnejšie vymedzenie a jednoznačná interpretácia niektorých metodických postupov a klasifikácií.⁴

⁴ HAJNOVIČOVÁ, V. 1996. *Systém národných účtov a väzba na odvetvové štatistiky*. Bratislava: Prognostický ústav SAV, 1996. 31 s. ISSN 0862-9137.

1.2 Základné kategórie národných účtov

Ekonomiku krajiny vytvára množstvo ekonomických subjektov, ktoré medzi sebou uskutočňujú rôzne transakcie. V rámci národných účtov nás zaujímajú transakcie tých subjektov, ktoré majú centrum svojho záujmu na hospodárskom teritóriu danej krajiny. Môžu, ale nemusia mať príslušnosť danej krajiny, môžu, ale nemusia byť právnymi subjektmi a taktiež nemusia byť prítomné na hospodárskom teritóriu danej krajiny v čase, kedy uskutočňujú transakciu.

Hlavné členenie rezidentských jednotiek zodpovedá dvom rozdielnym spôsobom členenia národného hospodárstva. Sú to inštitucionálne jednotky a miestne činnostné jednotky.

Podľa NBS inštitucionálna jednotka je ekonomická jednotka, ktorá je schopná vlastniť aktíva, vytvárať záväzky a angažovať sa v úplnej šírke ekonomických transakcií. Inštitucionálna jednotka sa klasifikuje ako rezidentská jednotka, ak sa centrum je ekonomického záujmu nachádza v ekonomickom teritóriu danej krajiny. Potom ekonomické teritórium štátu tvorí geografické teritórium riadené vládou, v ktorom je voľný pohyb osôb, tovaru a kapitálu. Ekonomické hranice štátu sa nie vždy striktne zakladajú na fyzických alebo politických hraniciach, hoci zvyčajne je medzi nimi blízka zhoda.

Medzi príklady inštitucionálnych jednotiek patria domácnosti, spoločnosti, jednotky štátnej správy, ktoré majú vlastnú rozpočtovú zodpovednosť a neziskové inštitúcie. Podľa SNÚ 1993 inštitucionálna jednotka je oprávnená plnoprávne vlastniť tovar alebo aktíva a preto je schopná zmeniť vlastníctvo tovaru a aktív v transakciách s inými inštitucionálnymi jednotkami. Taktiež je schopná nadobúdať záväzky vo vlastnom mene a robiť ekonomické rozhodnutia a angažovať sa v ekonomických činnostiach, za ktoré je zodpovedná a trestne postihnuteľná podľa zákona.⁵

Miestna činnostná jednotka je časťou činnostnej jednotky, ktorá zodpovedá miestnej jednotke. Miestna jednotka je inštitucionálna jednotka, produkujúca výrobky a služby alebo jej časť, nachádzajúca sa na geograficky identifikovateľnom mieste. Táto jednotka môže zodpovedať inštitucionálnej jednotke alebo výrobcovi alebo jej časti. Na druhej strane však nikdy nemôže patriť do dvoch rôznych inštitucionálnych jednotiek. Ak má inštitucionálna jednotka produkujúca výrobky a služby hlavnú činnosť a aj jednu alebo viac vedľajších

⁵ Menová a finančná štatistika NBS, dostupné na:
<http://www.nbs.sk/_img/Documents/STATIST/MET/sekt_man.pdf>

činností, musí byť členená na ten istý počet činnostných jednotiek. A vedľajšie činnosti musia byť klasifikované pod položkami rôznymi od hlavnej činnosti.⁶

1.2.1 Inštitucionálne sektory ekonomiky

Inštitucionálne jednotky sa zlučujú do sektorov, pričom niektoré z nich sa zlučujú do subsektorov. Sektory dohromady potom vytvárajú národnú ekonomiku. Každý sektor obsahuje inštitucionálne jednotky, ktoré majú podobný typ ekonomického správania. Sektorové členenie rozlišuje tri typy výrobcov: súkromní a verejní trhoví výrobcovia, súkromní výrobcovia pre vlastné konečné použitie a súkromní a ostatní verejní netrhoví výrobcovia. Členenie národného hospodárstva na jednotlivé sektory a subsektory je zobrazené v prílohe č. 1.

K trhovým výrobcom patria jednotky nachádzajúce sa v sektoroch nefinančných korporácií, finančných korporácií a domácností. Sektor domácností taktiež patrí k súkromným výrobcom pre vlastné konečné použitie. Ostatní netrhový výrobcovia sa združujú v sektore štátnej správy a neziskových inštitúciách slúžiacim domácnostiam.

Sektor nefinančných korporácií S.11 sa skladá z takých inštitucionálnych jednotiek, ktorých finančné transakcie sú odlišné od transakcií realizovaných ich majiteľmi a ktoré sú trhovými výrobcami, pričom produkcia výrobkov a nefinančných služieb je ich hlavnou činnosťou. Nachádzajú sa tu všetky právnické osoby uznané ako nezávislé právnické subjekty, ktoré sú trhovými výrobcami a ktorých hlavná činnosť je produkcia výrobkov. Tento sektor sa delí na ďalšie tri subsektory:⁷

- verejné nefinančné korporácie – tvoria ho všetky nefinančné a kvázikorporácie, ktoré sú predmetom kontroly jednotiek štátnej správy
- národné súkromné nefinančné korporácie – je tvorený všetkými nefinančnými korporáciami a kvázikorporáciami, ktoré však na rozdiel od predchádzajúceho subsektora nie sú kontrolované štátnou správou ani nerezidentskými inštitucionálnymi jednotkami
- nefinančné korporácie pod zahraničnou kontrolou – sú to všetky nefinančné korporácie a kvázi korporácie, ktoré sú pod kontrolou nerezidentských jednotiek.

⁶ FÜLÜP, P. - KARABÍNOŠ, S. - LÁBAJ, M. 2010. *Národné účty*. Bratislava: Ekonóm, 2010. 126 s. ISBN 978-80-225-2950-1

⁷ VINCÚR, P. 2000. *Makroekonomická analýza a prognóza*. Bratislava : Sprint, 2000. 293 s. ISBN 80-88848-65-2

Ďalším sektorom sú finančné korporácie S.12. Finančné korporácie sú subjekty, ktoré sa zaoberajú hlavne finančným sprostredkovaním a pomocnými finančnými činnosťami. Tento sektor zahŕňa Národnú banku Slovenska, komerčné banky, subjekty zaoberajúce sa finančným lízingom, zmenárne, správcovské spoločnosti, komerčné poisťovne, podielové fondy atď. Sektor sa delí na päť subsektorov. Ústredná banka predstavuje všetky finančné korporácie a kvázikorporácie, ktorých hlavnou funkciou je emitovanie peňazí, držanie medzinárodných rezerv krajiny a pod. Ďalej tu máme ostatné peňažné finančné inštitúcie do ktorých patria korporácie a kvázikorporácie, ktoré sa zaoberajú hlavne finančným sprostredkovaním, ktorých úlohou je prijímanie vkladov alebo náhrada vkladov od inštitucionálnych jednotiek a poskytovanie pôžičiek alebo investovanie do cenných papierov vo vlastnom mene. Ostatní finanční sprostredkovatelia okrem poisťovacích korporácií a penzijných fondov sa zaoberajú sprostredkovaním na základe prijímania záväzkov v iných formách ako je mena. Finančnými činnosťami, ktoré úzko súvisia s finančným sprostredkovaním sa zaoberajú finančné pomocné inštitúcie. A napokon tu ešte vystupujú poisťovacie korporácie a poisťné fondy.⁸

Štátna (verejná správa) S.13 zlučuje rezidentské subjekty, ktoré sa zaoberajú hlavne výrobou netrhového tovaru a poskytovaním služieb určených na individuálnu alebo kolektívnu spotrebu, a (alebo) na prerozdeľovaní národného dôchodku a bohatstva. Prvým subsektorom je ústredná štátna správa. Jedná sa o administratívne útvary štátu a ostatné ústredné správne orgány, ktorých pôsobnosť siaha na celé hospodárske územie, okrem správy fondov sociálneho zabezpečenia. Regionálnu štátnu správu tvoria samostatné inštitucionálne jednotky, ktoré vykonávajú niektoré z funkcií vlády na úrovni nižšej ako ústredná štátna správa a vyššej ako miestna správa s výnimkou správy fondov sociálneho zabezpečenia. Miestna štátna správa sa definuje ako verejná správa s pôsobnosťou iba na určitej miestnej časti hospodárskeho územia s výnimkou miestnych agentúr fondov sociálneho zabezpečenia. Posledným subsektorom sú fondy sociálneho zabezpečenia, ktoré zahŕňajú ústredné, regionálne a miestne inštitucionálne jednotky, ktorých hlavnou činnosťou je poskytovanie sociálnych dávok.

Sektor domácnosti S.14 združuje inštitucionálne jednotky, ktorých hlavnou funkciou je spotreba, prípadne produkcia, ak je organizovaná v rámci individuálneho podniku. Hlavné zdroje činností týchto jednotiek pochádzajú z odmien za prácu, z vlastných dôchodkov, z transferov z iných sektorov, ako aj z predaja výrobkov a trhových služieb produkovaných

⁸ Infostat, *Metodické vysvetlivky*, dostupné na: <<http://www.infostat.sk/ELIS/ekon/slovník.html>>

drobnými podnikateľmi. Subsektory domácností sú zobrazené v prílohe č. 1. Sektor domácností zahŕňa:

- jednotlivcov alebo skupiny jednotlivcov, ktorých hlavnou funkciou je spotreba
- individuálnych podnikateľov, ktorý produkujú tovary a nefinančné trhové služby
- súkromné neziskové inštitúcie bez právnej subjektivity poskytujúce služby domácnostiam (v prípade ak aj majú právnu subjektivitu, tak hlavným zdrojom ich činnosti sú dobrovoľné príspevky)
- rezidentské jednotky, ktoré sa nedajú zaradiť do sektora nefinančných korporácií.

Sektor neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam S.15 sa skladá z neziskových inštitúcií, ktoré sú samostatnými právnymi subjektmi slúžiacim domácnostiam a ktoré sú súkromnými ostatnými netrhovými výrobcami. Ich zdroje, okrem tých, ktoré sú odvodené od príležitostných predajov, sa skladajú z dobrovoľných príspevkov v hotovosti alebo v naturáliách od domácností, ktoré sú v postavení spotrebiteľov, ďalej z platieb realizovaných štátnou správou a z dôchodkov z majetku. Sektor ďalej zahŕňa charitatívne združenia, organizácie poskytujúce pomoc, ktoré slúžia nerezidentským jednotkám a nezahŕňa subjekty, kde členstvo dáva právo na vopred určený okruh výrobkov a služieb.⁹

V prípade neziskových inštitúcií nie je vždy jednoznačné určiť, či inštitucionálna jednotka je naozaj netrhovým výrobcom. Preto bolo zavedené tzv. kritérium 50-tich percent.

Ak je viac ako 50% výrobných nákladov pokrytých tržbami, potom je inštitucionálna jednotka trhovým výrobcom a je klasifikovaná do sektorov nefinančných a finančných korporácií. V prípade ak je menej ako 50% výrobných nákladov pokrytých tržbami, potom je inštitucionálna jednotka ostatným trhovým výrobcom a je klasifikovaná do sektora neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam. Avšak ostatné netrhové neziskové inštitúcie, ktoré sú riadené a hlavne financované štátnou správou, sú klasifikované do sektora štátnej správy.¹⁰

1.2.2 Odvetvia národného hospodárstva

Odvetvie je tvorené skupinou všetkých činnostných jednotiek, ktoré sa zaoberajú rovnakým alebo príbuzným druhom činností. Odvetvia obsahujú miestne činnostné jednotky

⁹ VINCÚR, P. 2000. Makroekonomická analýza a prognóza. Bratislava : Sprint, 2000. 293 s. ISBN 80-88848-65-2

¹⁰ Ministerstvo financií SR, *Európsky systém účtov ESA 95*, dostupné na: http://www.rozpocet.sk/app/docFile?docFileName=/docs/ESA_1.doc

vyrábajúce trhové výrobky a služby, ako aj miestne činnostné jednotky vyrábajúce výrobky a netrhové služby. Miestne činnostné jednotky, ktoré tvoria odvetvie, sa zaoberajú tým istým druhom výrobnéj činnosti bez ohľadu na to, či inštitucionálne jednotky, ku ktorým patria, vyrábajú trhovú alebo netrhovú produkciu. Rozlišujeme odvetvia produkujúce trhové výrobky a služby a výrobky pre vlastné konečné použitie, odvetvia produkujúce netrhové výrobky a služby štátnej správy, netrhové odvetvia štátnej správy a odvetvia produkujúce netrhové výrobky a služby neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam, netrhové odvetvia neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam.¹¹

V prílohe č. 2 môžeme vidieť rozdelenie odvetví do jednotlivých skupín ekonomických činností (SK NACE).

Klasifikácia ekonomických činností SK NACE je platná od 1. 1. 2008, kedy nahradila starú klasifikáciu OKEČ v dôsledku ekonomického rozvoja, vzniku nových technológií, služieb a výrobkov. Klasifikácia člení činnosti do sekcií, divízií, skupín, tried a podtried. Je záväzná pre všetky členské krajiny EU prostredníctvom smerníc a Nariadení Rady Európy a Európskeho parlamentu.

Miestna činnostná jednotka vyhovuje požiadavkám analýzy výrobného procesu iba aproximatívne. Jednotka, ktorá je pre tento druh analýzy optimálna, t.j. pre input-output analýzu, je jednotka homogénnej produkcie.

Jednotka homogénnej produkcie vykonáva špecifickú činnosť, ktorá je vymedzená vstupmi, výrobným procesom a výstupmi. Výrobky, ktoré predstavujú vstupy a výstupy sa rozlišujú podľa fyzických charakteristík, rozsahom spracovania a použitým výrobným procesom. Môžu byť identifikované pomocou klasifikácie produktov (Klasifikácia produktov podľa činností – CPA). CPA je klasifikáciou produktov, ktorej prvky sú štruktúrované podľa kritéria odvetvového pôvodu, pričom odvetvový pôvod je vymedzený podľa NACE Rev. 2.

Európsky parlament a Rada dňa 23. apríla 2008 schválili nariadenie č. 451/2008, ktorým sa zavádza Nová štatistická klasifikácia produktov podľa činností. Nariadenie je záväzné v celom rozsahu a priamo uplatniteľné (od 1.1.2008 ako v prípade NACE) vo všetkých členských štátoch, teda aj v Slovenskej republike bez toho, aby mohol byť osobitným predpisom prebratý do právneho poriadku SR. Štatistickú klasifikáciu produktov upravovala vyhláška Štatistického úradu SR č. 632/2002, ktorou sa vydáva Štatistická klasifikácia produkcie. Vzhľadom na to, že nariadenie Európskeho parlamentu a Rady je

¹¹ VINCÚR, P. 2000. *Makroekonomická analýza a prognóza*. Bratislava : Sprint, 2000. 293 s. ISBN 80-88848-65-2

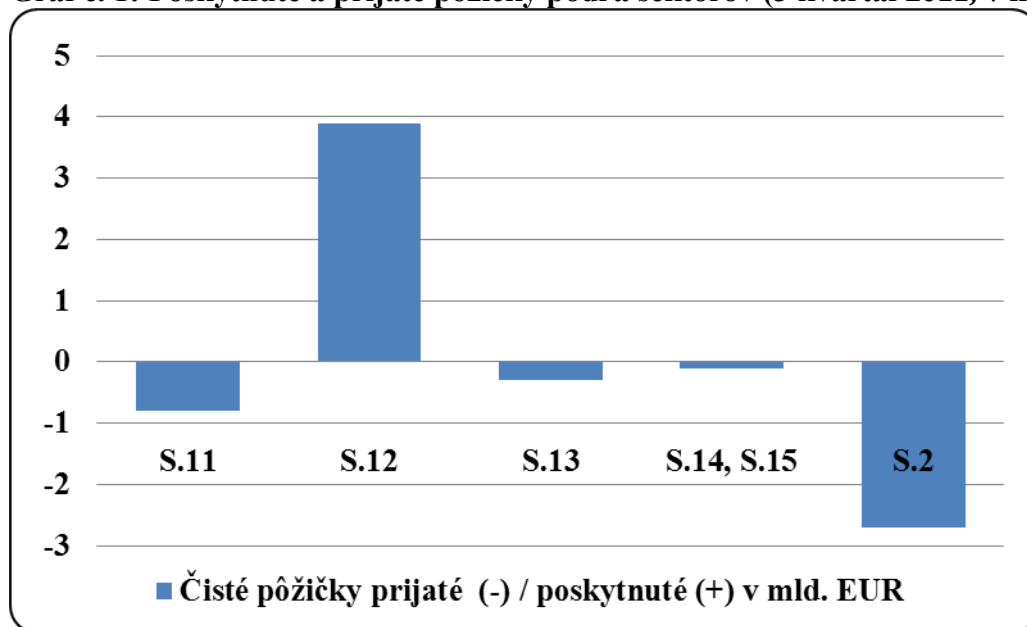
právnym predpisom oveľa vyššej právnej sily, táto vyhláška prakticky stráca platnosť (a to spätne od 1.1.2008) v častiach, ktoré sú v rozpore s nariadením EÚ. Podniky a organizácie sú teda pri svojej činnosti povinné používať túto novú štatistickú klasifikáciu produktov podľa činností.

Homogénne odvetvie pozostáva zo zoskupenia jednotiek homogénnej produkcie. Súbor činností homogénneho odvetvia sa identifikuje pomocou odkazu na klasifikáciu produktov. Homogénne odvetvie produkuje iba tie výrobky a služby, ktoré sú špecifikované v klasifikácii a žiadne iné.¹²

1.3 Informácie v systéme národných účtov

SNÚ zachytáva dva základné druhy informácií, sú to toky a stavy. Toky sa vzťahujú k činnostiam a efektom vyplývajúcich z javov, ktoré nastali v rámci daného časového obdobia, kým stavy sa vzťahujú k určitému stanovenému časovému momentu. Toky odrážajú tvorbu, transformáciu, zmenu, transfer alebo zánik ekonomickej jednotky. Zahŕňajú zmeny v hodnote aktív a pasív inštitucionálnej jednotky.¹³ Ako príklad finančných tokov v domácej ekonomike môžeme uviesť prijaté a poskytnuté pôžičky za jednotlivé inštitucionálne sektory, ktoré sú zobrazené v grafe č. 1.

Graf č. 1: Poskytnuté a prijaté pôžičky podľa sektorov (3 kvartál 2011, v mld. EUR)

Zdroj: NBS, štvrťročné finančné účty.

¹² Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o systéme ESA a regionálnych účtov v EÚ, dostupné na: eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010

¹³ VINCÚR, P. 2000. Makroekonomická analýza a prognóza. Bratislava : Sprint, 2000. 293 s. ISBN 80-88848-65-2

Podľa grafu č. 1 môžeme vidieť, že v treťom štvrtroku 2011 došlo k poklesu čistej dlžníckej pozície domácej ekonomiky, keď čisté poskytnuté pôžičky dosiahli 2,7 mld. EUR. S pohľadu inštitucionálnych sektorov k tomuto pozitívnemu vývoju najviac prispel sektor finančných inštitúcií (S.12), kde rozdiel medzi aktívnymi a pasívnymi transakciami dosiahol kladný výsledok 3,9 mld. EUR.

V systéme ESA rozlišujeme dva typy ekonomických tokov:¹⁴

- transakcie
- ostatné zmeny aktív.

Transakcie sa vyskytujú vo všetkých účtoch a tabuľkách, kde sa vyskytujú toky, s výnimkou účtu zachytávajúceho zmeny objemu aktív a účtu precenenia. Ostatné zmeny aktív sa vyskytujú iba v týchto dvoch účtoch.

Transakcia je ekonomický tok, ktorý je vzájomným pôsobením medzi inštitucionálnymi jednotkami podľa vzájomnej dohody alebo činnosť v rámci inštitucionálnej jednotky, ktorú je analyticky vhodné považovať za transakciu často preto, že jednotka pôsobí v dvoch rozdielnych kapacitách.¹⁵ Je vhodné deliť transakcie do štyroch hlavných skupín:

- transakcie s produktmi - ktoré popisujú pôvod (domáca produkcia alebo dovoz) a použitie (medzispotreba, konečná spotreba, tvorba kapitálu alebo vývoz) produktov. V systéme účtov majú kód P
- rozdeľovacie transakcie (kód D) - ktoré popisujú to, ako je pridaná hodnota vytvorená vo výrobnom procese rozdeľovaná, ako aj znovurozdelenie dôchodkov a majetku (dane z dôchodkov a z majetku a ostatné transfery)
- finančné transakcie (kód F) - ktoré popisujú čistý prírastok finančných aktív, alebo čisté zmeny pasív pre každý typ finančného nástroja. Takéto transakcie sa často vyskytujú ako protihodnoty nefinančných transakcií, ale môžu sa vyskytovať aj ako transakcie zahrnujúce iba finančné nástroje
- transakcie nezahrnuté do predchádzajúcich skupín (kód K) - spotreba fixného kapitálu a prírastky mínus úbytky neprodukováných nefinančných aktív.¹⁶

Väčšina transakcií predstavuje interakcie medzi dvoma alebo viacerými inštitucionálnymi jednotkami. Systém však zachytáva niektoré činnosti v rámci

¹⁴ Ministerstvo financií SR, *Európsky systém účtov ESA 95*, dostupné na: http://www.rozpocet.sk/app/docFile?docFileName=/docs/ESA_1.doc

¹⁵ *UN glossary of statistical terms*, oficiálna stránka OSN, dostupné na: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna1993.asp>

¹⁶ VINCÚR, P. 2000. Makroekonomická analýza a prognóza. Bratislava : Sprint, 2000. 293 s. ISBN 80-88848-65-2

inštitucionálnych jednotiek ako transakcie. Účelom zachytávania týchto transakcií vo vnútri jednotky je poskytnúť analyticky užitočnejší obraz o produkcii, konečnom použití a nákladoch. Transakcie sa ďalej môžu deliť na ďalšie skupiny, a to peňažné a nepeňažné, transakcie s protiplnením a bez neho a preusporiadané transakcie:¹⁷

Ostatné zmeny aktív zaznamenávajú zmeny, ktoré nie sú výsledkom transakcií. Sú to buď ostatné zmeny objemu aktív a pasív, alebo zisky a straty na majetku. Môže ísť pritom o normálny vznik a zánik aktív iným spôsobom ako prostredníctvom transakcií, o zmenu aktív a pasív spôsobenou výnimočnými javmi alebo o zmenu klasifikácie s štruktúry.

Stavy predstavujú vlastníctvo aktív a pasív v danom časovom bode. Stavy sa zaznamenávajú na začiatku a na konci účtovného obdobia. Sú zaznamenané na súvahových účtoch. Stavy sa zaznamenávajú aj za obyvateľstvo a za zamestnanosť, vyčísľujú sa ako stredná hodnota v danom období (Fülöp, 2010). Stavy sa zachytávajú za všetky prostriedky v rámci ohraničenia systému; t.j. za finančné aktíva a pasíva a za nefinančné prostriedky, vyrobené ako aj nevyrobené. Systém však pokrýva iba tie prostriedky, ktoré sú použité v ekonomickej činnosti a ktoré sú predmetom vlastníckych práv. To teda znamená, že stavy sa nezachytávajú za také aktíva ako je ľudský kapitál a prírodné zdroje, ktoré nie sú vlastnené.

Systém je v rámci svojho ohraničenia vyčerpávajúci tak pokiaľ ide o toky, ako aj o stavy. To znamená, že všetky zmeny stavov môžu byť vyčerpávajúcim spôsobom vysvetlené zaznamenanými tokmi.

Makroekonomické veličiny sú vo vzájomných vzťahoch, ktoré možno zobrazit' aj ako položky v systéme účtov. Účet predstavuje prostriedok na zachytenie daného aspektu ekonomického života, využitia zdrojov alebo zmien aktív a pasív počas účtovného obdobia, alebo stavu aktív a pasív existujúcich na začiatku a na konci tohto obdobia. V systéme národných účtov rozlišujeme bežné účty, účty akumulácie a súvahové účty.

Systém používa termín "zdroje" pre pravú stranu bežných účtov, na ktorej sa vyskytujú transakcie, ktoré zvyšujú ekonomickú hodnotu danej jednotky alebo sektora. Ľavá strana účtov, ktorá sa vzťahuje k transakciám, ktoré znižujú ekonomickú hodnotu jednotky alebo sektora, sa terminologicky označuje ako strana "použitia". Pravá strana účtov akumulácie sa nazýva "zmeny pasív a čistého majetku" a ich ľavá strana sa volá "zmeny aktív". Súvahové účty zobrazujú na pravej strane "pasíva a čistý majetok" (rozdiel medzi

¹⁷ Ministerstvo financií SR, *Európsky systém účtov ESA 95*, dostupné na:
<http://www.rozpocet.sk/app/docFile?docFileName=/docs/ESA_1.doc

aktívami a pasívami) a na ľavej strane “aktíva”. Porovnanie dvoch po sebe nasledujúcich súvahových účtov ukazuje zmeny pasív a čistého majetku a zmeny aktív.¹⁸

Účty sa prezentujú dvoma spôsobmi:

- vo forme integrovaných ekonomických účtov, ktoré obsahujú účty za všetky inštitucionálne sektory, celú ekonomiku a zahraničie v jednej tabuľke
- vo forme postupnosti účtov.

Postupnosť účtov poskytuje detailnejšie informácie o jednotlivých účtoch používaných v národnom hospodárstve. Nasledujúci obrázok č. 1 zobrazuje tieto účty.

Obrázok č. 1: Postupnosť účtov pre inštitucionálne sektory

Bežné účty		
I. Účet produkcie		
II. Účty rozdelenia a použitia dôchodkov		
	II.1 Účet prvotného rozdelenia dôchodkov	II. 1.1 Účet tvorby dôchodkov
		II. 1.2 Účet rozdelenia prvotných dôchodkov
		II. 1.2.1 Účet podnikateľských dôchodkov
	II. 2 Účet druhotného rozdelenia dôchodkov	
	II. 3 Účet znovurozdelenia naturálnych dôchodkov	
	II. 4 Účet použitia dôchodkov	
	II. 4.1 Účet použitia disponibilného dôchodku	
	II. 4.2 Účet použitia upraveného dispon. dôchodku	
Účty akumulácie		
III. Účty akumulácie		
	III. 1 Účet kapitálu	
		III. 1.1 Účet zmien čistého majetku v dôsledku úspor a transferov
	III. 2 Finančný účet	
		III. 1.2 Účet nadobudnutia nefinančných aktív

Zdroj: VINCÚR, P.: *Makroekonomická analýza a prognóza*: Bratislava: Sprint 2000.

Jednotlivé účty obsahujú aj tzv. bilančné položky. Bilančné položky sa uvádzajú v hrubom aj čistom vyjadrení. Hrubé znamená pred odpočítaním spotreby fixného kapitálu a čisté po ňom. Bilančné položky týkajúce sa dôchodkov majú v čistom vyjadrení väčšiu výpovednú hodnotu, keďže spotreba kapitálu zodpovedá potrebe disponibilného príjmu, ktorá sa musí splniť, ak sa má zachovať stav kapitálu v ekonomike.¹⁹ Bilančné položky majú kódy B.1 – B.12 a nenachádzajú sa jedine v účte výrobkov a služieb, ktorý je vybilancovaný.

¹⁸ Ministerstvo financií SR, *Európsky systém účtov ESA 95*, dostupné na:

<http://www.rozpocet.sk/app/docFile?docFileName=/docs/ESA_1.doc

¹⁹ *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o systéme ESA a regionálnych účtov v EÚ*, dostupné na:

<[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0774\(58\):FIN:SK:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0774(58):FIN:SK:PDF)>

1.4 Východiskové ukazovatele zhodnocovacích procesov

Pri analýze zhodnocovacích procesov je nevyhnutné mať k dispozícii údaje z tabuliek použitia predovšetkým za tri makroekonomické veličiny – produkcia, medzispotreba a pridaná hodnota. Charakteristike a vzájomným vzťahom týchto veličín sa venujeme v ďalšom texte.

Podľa Štatistického úradu SR hrubá produkcia (v obsahovom vymedzení ako hrubý obrat) predstavuje hodnotu výrobkov a služieb, ktoré sú výsledkom činnosti rezidentských jednotiek počas účtovného obdobia na území danej krajiny. Do produkcie zaraďujeme nasledujúce prípady:

- výrobky a služby, ktoré jedna miestna činnosťná jednotka poskytuje rôznym miestnym činnosťným jednotkám patriacim do tej istej inštitucionálnej jednotky
- výrobky, ktoré sú vyrobené miestnou činnosťnou jednotkou a na konci obdobia, počas ktorého sú vyrobené, zostávajú v zásobách bez ohľadu na ich následné použitie.

Avšak výrobky alebo služby vytvorené a spotrebované v rámci toho istého účtovného obdobia a v rámci tej istej miestnej činnosťnej jednotky nie sú samostatne identifikované. Z tohto dôvodu nie sú zachytené ako časť produkcie alebo medzispotreby danej miestnej činnosťnej jednotky. V systéme ESA sa hrubá produkcia člení na trhovú produkciu, produkciu pre vlastné konečné použitie a ostatnú netrhovú produkciu.

Trhová produkcia pozostáva z produkcie, ktorá je predávaná na trhu alebo je určená na predaj na trhu. Trhová produkcia zahrnuje produkty predané za ekonomicky významné ceny;²⁰ produkty, ktoré boli predmetom výmenného obchodu; produkty použité na platby v naturáliách (vrátane naturálnych odmien zamestnancov a naturálneho zmiešaného dôchodku); produkty dodávané jednou miestnou činnosťnou jednotkou inej v rámci tej istej inštitucionálnej jednotky, použiteľné ako medzivstupy alebo pre konečné použitie a produkty zvyšujúce stav zásob hotových výrobkov a nedokončená výroba, určená pre jedno alebo druhé z vyššie uvedených použití.²¹

²⁰ v zmysle ESNÚ 95 je ekonomicky významná taká cena, keď je viac ako 50 % výrobných nákladov pokrytých tržbami.

²¹ Ministerstvo financií SR, *Európsky systém účtov ESA 95*, dostupné na: http://www.rozpocet.sk/app/docFile?docFileName=/docs/ESA_1.doc

Produkcia vyrobená pre vlastnú konečnú spotrebu zahŕňa výrobky a služby, ktoré si buď tá istá inštitucionálna jednotka ponecháva pre konečnú spotrebu, alebo sú určené pre hrubú tvorbu fixného kapitálu tej istej inštitucionálnej jednotky. Produkty ponechané pre vlastné konečné použitie môžu byť vyrábané iba sektorom domácností. Typickými príkladmi sú poľnohospodárske výrobky, ktoré si farmári ponechávajú; bytové služby produkované vlastníkami obydľí, ktorí v nich bývajú a služby pre domácnosť poskytované zamestnaným plateným personálom. Produkty použité pre vlastnú hrubú tvorbu fixného kapitálu môžu byť produkované ktorýmkoľvek sektorom. Príkladmi sú špeciálne strojárske nástroje vyrobené strojárskymi podnikmi; obydľia alebo ich prístavby, produkované domácnosťami alebo stavby pre vlastné použitie, vrátane komunálnej výstavby vykonanej skupinou domácností.²²

Účet produkcie zaznamenáva transakcie spojené s produkčným procesom. Obsahuje produkciu (zdroje) a jej použitie vo forme medzispotreby. V prílohe č. 3 môžeme vidieť účet produkcie a jej jednotlivé zložky. Tento účet je možné použiť na získanie jednej z najdôležitejších bilančných položiek v systéme – pridanej hodnoty alebo hodnoty, ktorú vytvára každá jednotka vykonávajúca výrobnú činnosť – a veľmi dôležitého agregátu: hrubého domáceho produktu. Pridaná hodnota je ekonomicky významná pre inštitucionálne sektory a pre odvetvia. Pridanú hodnotu (bilančná položka účtu) možno vypočítať pred alebo po odpočítaní spotreby fixného kapitálu, t. j. ako hrubú alebo čistú. Keďže produkcia sa oceňuje v základných cenách a medzispotreba v kúpnych cenách, pridaná hodnota nezahŕňa dane po odpočítaní subvencií na produkty.

V nasledujúcej tabuľke č. 1 sa môžeme pozrieť na tempo rastu produkcie vo vybraných odvetviach SR.

Tabuľka č. 1: Tempo rastu produkcie vo vybraných odvetviach SR, 2005 – 2010

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
SR spolu	8,7%	15,3%	11,4%	10,4%	-11,4%	9,3%	7,7%
A	1,4%	10,7%	11,4%	8,6%	-23,5%	11,2%	6,7%
C	8,8%	18,9%	14,6%	4,6%	-22,9%	32,5%	11,0%
F	22,7%	23,0%	7,4%	23,8%	-6,4%	-1,8%	0,5%
J	11,8%	9,5%	9,4%	11,4%	4,7%	0,5%	12,8%

Zdroj: Štatistický úrad SR, vlastné spracovanie

Ako vidíme v tabuľke č.1 tak celá ekonomika a s ňou teda aj zobrazené odvetvia rástli v sledovanom období až do roku 2009, kedy sa v plnej miere prejavili dopady hospodárskej

²² Ministerstvo financií SR, *Európsky systém účtov ESA 95*, dostupné na: http://www.rozpocet.sk/app/docFile?docFileName=/docs/ESA_1.doc

a finančnej krízy. Najvyšší rast bolo zaznamenané za odvetvie stavebníctva (F), a to viac ako 20 % medziročne. Najväčší pokles produkcie v roku 2009 oproti predchádzajúcemu roku bol v odvetví priemyselnej výroby (C). V tomto roku tri najväčšie automobilky na Slovensku hlásili spomalenie výroby, ako reakcia na ekonomický pokles v krajinách EÚ, hlavne v Nemecku. Na druhej strane v roku 2010 sa produkcia v tomto odvetví dostala takmer na pôvodnú hodnotu z roku 2008. Samotné údaje za produkciu nemajú výraznú výpovednú hodnotu o ekonomike danej krajiny, preto je dôležité jej porovnanie či už s medzispotrebou alebo pridanou hodnotou.

Na účte produkcie za celú ekonomiku je ešte možné získať údaje za ďalší makroekonomický ukazovateľ. Na strane zdrojov sa zaznamenávajú okrem produkcie výrobkov a služieb aj dane z produktov po odpočítaní subvencií na produkty. To umožňuje získanie hrubého domáceho produktu (v trhových cenách). HDP v trhových cenách predstavuje konečný výsledok činnosti rezidentských jednotiek vyprodukovaný v sledovanom období. Hrubý domáci produkt v trhových cenách sa zostavuje troma metódami:²³

- výrobná (produkčná) metóda - súčet pridanej hodnoty vytvorenej trhovou činnosťou, činnosťou vytvorenou pre vlastné použitie, netrhovou činnosťou a daní z produktov znížených o subvencie na produkty (vytvorený hrubý domáci produkt)
- výdavková (spotrebná) metóda - súčet konečnej spotreby domácností, konečnej spotreby neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam, konečnej spotreby verejnej správy, tvorby hrubého fixného kapitálu, zmeny stavu zásob, salda vývozu a dovozu výrobkov a služieb
- dôchodková metóda - vypočítava HDP zo samostatných odhadov zložiek pridanej hodnoty, a to odmien zamestnancov, hrubého prevádzkového prebytku/zmiešaného dôchodku a daní z produkcie a dovozu znížených o subvencie

Ďalej sa bližšie zameriame na medzispotrebu. Podľa Štatistického úradu SR medzispotreba pozostáva zo služieb a výrobkov krátkodobého použitia, ktoré sa v rámci daného účtovného obdobia spotrebovali alebo transformovali v procese výroby. Pri vymedzení medzispotreby je potrebné riešiť prípady, ktoré sa nachádzajú na hranici medzi platbami za prvotné výrobné faktory a medzispotrebou, ako aj medzi medzispotrebou a

²³ Štatistický úrad SR, *Metodické vysvetlivky*, dostupné na:
<http://www.statistics.sk/pls/elisw/objekt.sendName?name=m_NUhdp>

kapitálovými výdavkami. K hraničným prípadom medzispotreby môžeme zaradiť napríklad náklady z používania prenájatého investičného majetku, platby za patentové aktíva, úhrada cestovného zamestnancom, bežná údržba investičného majetku používaného vo výrobe a pod.²⁴

Do medzispotreby sa nezahŕňajú položky považované za tvorbu hrubého kapitálu ako sú cennosti, prieskum nerastných zdrojov, dôležité vylepšenia, ktoré prevyšujú bežné udržiavanie dlhodobého majetku (napríklad renovácia, rekonštrukcia), zakúpeného alebo vytvoreného softvéru pre vlastné použitie, ale ani výdavky zamestnávateľov považované za naturálne mzdy a platy či platby za štátne licencie a poplatky, ktoré sú považované za dane z produkcie.²⁵ Výrobky použité ako medzispotreba musia byť zachytené a ocenené v čase, kedy vstúpia do výrobného procesu. Musia byť ocenené v cenách odberateľov platných pre podobné výrobky a služby v danom čase.

Tabuľka č.2: Podiel zložiek medzispotreby v SR za obdobie 2003 - 2006

odvetvie/rok	vnútorná spotreba	40	27	24	15	1	medzispotreba spolu
2003	37,1%	12,5%	5,2%	3,8%	3,4%	3,1%	100%
2004	34,5%	10,3%	5,8%	3,9%	3,1%	3,0%	100%
2005	37,0%	8,7%	5,6%	3,7%	2,9%	2,7%	100%
2006	35,9%	8,1%	5,5%	4,2%	2,8%	2,3%	100%
priemer	36,1%	9,9%	5,5%	3,9%	3,1%	2,8%	100%

40 - spotreba elektriny, pary a teplej vody; 27 - spotreba kovov; 24 - spotreba chemikálií a chemických výrobkov
15 - spotreba potravín a nápojov; 1 - spotreba poľnohospodárstva, poľovníctva a súvisiacich služieb

Zdroj: VALACH, M.: *Vývoj a analýza zhodnocovacieho procesu ekonomiky SR*: Bratislava: EUBA 2011

Podľa tabuľky č. 2 vnútorná spotreba mala v sledovanom období najväčší podiel na celkovej medzispotrebe. Klesajúci trend zaznamenala spotreba elektriny, pary a teplej vody, zatiaľ čo v roku 2003 bola na úrovni 12,5 %, v roku 2006 to bolo už iba 8,1 %. Za ňou nasledovala spotreba chemikálií a chemických výrobkov so stabilnou úrovňou približne 5,5 % v sledovanom období. Vzhľadom na údaje zo Štatistického úradu SR za produkciu a medzispotrebu môžeme konštatovať, že v ekonomike dochádzalo k pozitívnemu vývoju v danom období, keď priemerné tempo rastu produkcie bolo vyššie než priemerné tempo rastu medzispotreby. Tým sa mierne zlepšoval zhodnocovací proces v národnej ekonomike, keď dochádzalo k znižovaniu podielu medzispotreby na produkcii, čo zas zvyšovalo podiel pridanej hodnoty v hospodárstve.

²⁴ Ministerstvo financií SR, Európsky systém účtov ESA 95, dostupné na:
<http://www.rozpocet.sk/app/docFile?docFileName=/docs/ESA_1.doc>

²⁵ Štatistický úrad SR, *Metodické vysvetlivky*, dostupné na:
<http://www.statistics.sk/pls/elisw/objekt.sendName?name=m_NUchar>

1.5 Pridaná hodnota, zhodnocovací proces

Zhodnocovací proces v ekonomike môžeme charakterizovať ako proces identifikácie, merania a následného hodnotenia nákladov (vstupov) a výnosov (výstupov) vytváraných jednotlivými inštitucionálnymi a miestnymi činnosťami jednotkami v národnom hospodárstve. S týmito procesmi úzko súvisí makroekonomická veličina, ktorá poskytuje komplexnejší prehľad o charaktere a úrovni hospodárstva danej krajiny než hrubý domáci produkt. Jedná sa o hrubú pridanú hodnotu.

Podľa OECD hrubá pridaná hodnota predstavuje hodnotu produkcie zníženú o medzispotrebu. Je ukazovateľom príspevku jednotlivých výrobcov, odvetví alebo sektorov na HDP. Taktiež je zdrojom prvotných dôchodkov systému národných účtov a preto sa prenáša do účtu prvotného rozdelenia dôchodkov. Vzťah [1] medzi hrubou pridanou hodnotou, produkciou a medzispotrebou je teda nasledovný :

$$HPH = CP - MS \quad [1]$$

kde CP je celková produkcia a MS je medzispotreba. Podľa účtu produkcie (pozri prílohu č. 3) môžeme odvodiť ďalší vzťah [2]:

$$\check{CPH} = HPH - SFK \quad [2]$$

ČPH predstavuje čistú pridanú hodnotu, ktorú dostaneme tak, keď od hrubej pridanej hodnoty odrátame spotrebu fixného kapitálu. Jednotlivé zložky pridanej hodnoty sú zobrazené na nasledujúcej tabuľke č. 3, ktorá predstavuje účet tvorby dôchodkov.

Tabuľka č. 3: Účet tvorby dôchodkov

Použitie	Účet tvorby dôchodkov	Zdroje
D.1 Odmeny zamestnancov		B1.g Hrubá pridaná hodnota
D.11 Mzdy a platy		B1.n Čistá pridaná hodnota
D.12 Sociálne príspevky zamestnávateľov		
D.121 Skutočné sociálne príspevky zamestnancov		
D.122 Imputované sociálne príspevky zamestnancom		
D.29 Ostatné dane z produkcie		
D.39 Ostatné subvencie na produkciu		
B2.g Hrubý prevádzkový prebytok		
B3.g Hrubé zmiešané dôchodky		
B2.n Čistý prevádzkový prebytok		
B3.n Čisté zmiešané dôchodky		

Zdroj: FÜLÖP, P. - KARABÍNOŠ, S. - LÁBAJ, M. Národné účty. Bratislava: Ekonóm 2010.

Na základe tabuľky č. 3 môžeme jednotlivé zložky hrubej pridanej hodnoty zapísať do nasledujúceho vzťahu [3] :

$$\text{HPH} = \text{OZ} + \text{DnP} - \text{SnP} + \text{HPP} \quad [3]$$

Prvou zložkou hrubej pridanej hodnoty sú odmeny zamestnancov (OZ) s kódom D.1, ktoré sú definované ako celkové odmeny, v hotovosti alebo v naturáliách, ktoré platí zamestnávateľ zamestnancovi za prácu ním vykonanú počas účtovného obdobia. Mzdy a platy v hotovosti zahŕňajú sociálne príspevky, dane z príjmu a iné platby, ktoré platí zamestnanec, vrátane tých, ktoré zráža zamestnávateľ a platí priamo do schém sociálneho poistenia, daňovým orgánom atď. v mene zamestnanca. Zaradíme sem napr. mzdy a platy platené v pravidelných intervaloch, platba za nadčasy, príspevky na sťahovanie, prémie na základe produktivity, vianočné odmeny, provízie, príspevky na bývanie a pod.

Mzdy a platy v naturáliách pozostávajú z výrobkov a služieb alebo iných nepeňažných výhod poskytovaných bezplatne alebo za znížené ceny zo strany zamestnávateľov, ktoré môžu zamestnanci používať v nimi zvolenom čase a podľa ich vlastného uváženia tak, aby si uspokojili svoje vlastné potreby alebo želania, resp. potreby a želania ostatných členov ich domácností. Sem patria napr. jedlá a nápoje v prípade služobných ciest, výhodné stravovanie v závodných jedálňach, stravné lístky, poskytovanie športových a rekreačných zariadení pre zamestnancov a rodiny, starostlivosť o deti zamestnancov a pod.

Sociálne príspevky zamestnávateľov (D.12) sú sociálne príspevky, ktoré platia zamestnávatelia do schém sociálneho zabezpečenia alebo iných schém sociálneho poistenia súvisiacich so zamestnaním s cieľom zabezpečiť sociálne dávky pre svojich zamestnancov. Delia sa na dve skupiny. Prvou sú skutočné sociálne príspevky zamestnávateľov (D.121), ktoré pozostávajú z platieb zamestnávateľov do poisťovní v prospech ich zamestnancov. Tieto platby sa vzťahujú na zákonné, obvyklé, dohodnuté a nepovinné príspevky na poistenie proti sociálnym rizikám alebo na sociálne potreby. Druhú skupinu tvoria imputované sociálne príspevky zamestnávateľov (D.122), ktoré predstavujú protihodnotu ostatných dávok sociálneho poistenia (po odpočítaní prípadných sociálnych príspevkov zamestnancov), ktoré vypláca priamo zamestnávateľ svojim zamestnancom alebo bývalým zamestnancom a ostatným oprávneným osobám bez zapojenia poisťovne alebo samostatného penzijného fondu a bez vytvorenia osobitného fondu alebo oddelenej rezervy na tento účel .²⁶

²⁶ *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o systéme ESA a regionálnych účtov v EÚ*, dostupné na: <eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010>

Ďalšou zložkou hrubej pridanej hodnoty sú ostatné dane z produkcie (D.29). Ostatné dane z produkcie pozostávajú zo všetkých daní, ktoré podniky odvádzajú v súvislosti so svojimi činnosťami v produkcii bez ohľadu na množstvo alebo hodnotu vyprodukovaných alebo predaných výrobkov a služieb. Môžu sa vyberať z pôdy, fixných aktív alebo zamestnávanej pracovnej sily v procese výroby, alebo z určitých činností či transakcií. Zaraďujeme sem dane z vlastníctva alebo využívania pôdy, budov alebo iných stavieb používaných podnikmi pri produkcii, ďalej dane z používania fixných aktív na účely produkcie (motorové vozidlá, stroje, zariadenia), dane z medzinárodných transakcií na účely produkcie, dane, ktoré platia podniky za získanie podnikateľských alebo profesijných licencií a pod.

Ostatné subvencie na produkciu (D.39) sú zložkou HPH, ktorá ju znižuje a teda vystupuje ako záporná hodnota. Všeobecne subvencie sú bežné nevratné platby, ktoré verejná správa alebo inštitúcie Európskej únie poskytujú rezidentským výrobcom. Cieľom subvencií je napríklad ovplyvniť množstvo produkcie a ceny produktov alebo ovplyvniť odmeňovanie produkčných faktorov. Ostatné subvencie na produkciu pozostávajú zo subvencií okrem subvencií na produkty, ktoré môžu rezidentskí výrobcovia získať v dôsledku účinkovania vo výrobe. Do tejto skupiny sa zaraďujú:

- subvencie na mzdy alebo na pracovné sily, ktoré sú vyplácané v súvislosti s celkovými výdavkami na mzdy a platy alebo celkovým počtom zamestnancov
- subvencie na zmiernenie znečistenia životného prostredia, ide o bežné subvencie na pokrytie všetkých alebo niektorých nákladov na dodatočné opatrenia na zníženie alebo elimináciu vypúšťania znečisťujúcich látok do životného prostredia
- dotácie na úrokové úľavy pre rezidentské výrobné jednotky, aj keď sú určené na podporu tvorby kapitálu
- nadmerný odpočet DPH vyplývajúci zo systému paušálnej sadzby často sa vyskytujúceho v poľnohospodárstve.

Poslednou zložkou je hrubý prevádzkový prebytok. Je to prebytok vytvorený prevádzkovými činnosťami po tom, ako boli vyplatené mzdy za vykonanú prácu. Možno ho vypočítať z pridanej hodnoty v cenách výrobných nákladov, od ktorej odpočítame osobné náklady. Ide o disponibilný zostatok jednotky, ktorý jej umožňuje kompenzovať poskytovateľov vlastných zdrojov a vyrovnáť dlh, zaplatiť dane a prípadne financovať celú

alebo časť vlastnej investície. Hrubý prevádzkový prebytok zväčša zahŕňa aj hrubé zmiešané dôchodky.

Z tabuľky č. 3 na strane zdrojov okrem hrubej pridanej hodnoty vystupuje aj čistá pridaná hodnota. Tú jednoducho vyrátame zo vzťahu [3], akurát namiesto hrubého prevádzkového prebytku berieme do úvahy čistý prevádzkový prebytok (zahŕňajúc čisté zmiešané dôchodky).

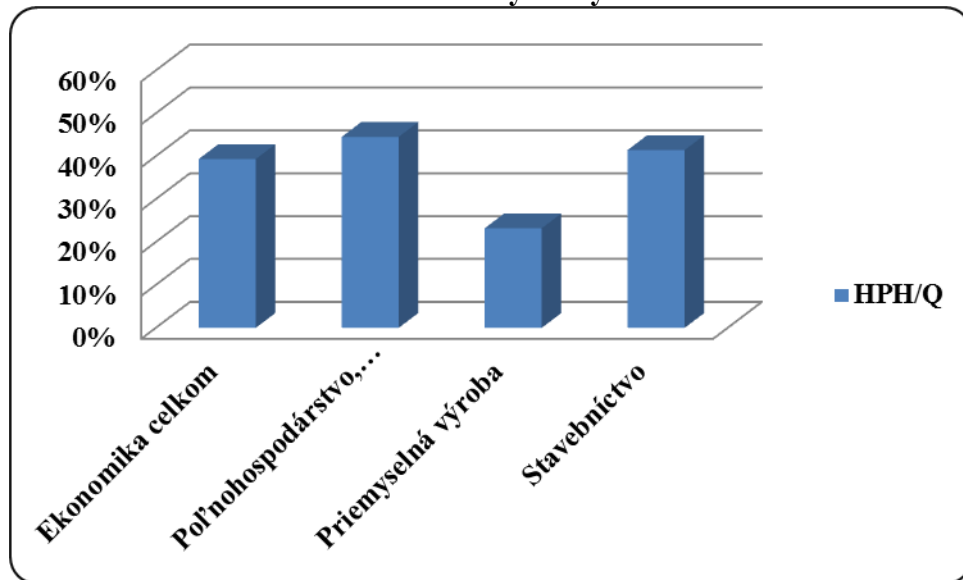
Hrubá pridaná hodnota je východisková položka pre hrubý domáci produkt (HDP). HPH v bežných cenách za všetky odvetvia plus dane z produktov mínus subvencie na produkty nám dáva HDP. Hrubá pridaná hodnota za celé hospodárstvo väčšinou predstavuje až 90 % hrubého domáceho produktu.²⁷

Veľmi dôležitý je vzťah pridanej hodnoty k celkovej produkcii či už v rámci odvetvia, alebo celého hospodárstva krajiny, ktorý sa nazýva miera zhodnocovania (MZ). Tento ukazovateľ môžeme zapísať nasledovne [4]:

$$MZ = HPH / P \quad [4]$$

Miera zhodnocovania poskytuje dôležité údaje o charaktere a orientácii ekonomiky. Nasledujúci graf č. 2 vhodne ilustruje túto skutočnosť.

Graf č. 2: Miera zhodnocovania vo vybraných odvetviach SR za rok 2011

Zdroj: Štatistický úrad SR, vlastné spracovanie

Na základe grafu č. 2 môžeme konštatovať, že miera zhodnocovania za celú ekonomiku SR predstavuje necelých 40 %. V hospodárskych vyspelých štátoch je táto

²⁷Eurostat. National accounts glossary. Dostupné na internete: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Gross_value_added_at_market_prices

hodnota na úrovni 60 – 70 %. Všeobecne platí, že čím je miera zhodnocovania vyššia, tým je aj ekonomika (prípadne odvetvie) sofistikovanejšie. To znamená, že ekonomika produkuje výrobu náročnú na technológiu a vysoko kvalifikovanú pracovnú silu. Na druhej strane vysoké zapojenie medzispotreby na úkor pridanej hodnoty nevytvára tlak na vyvíjanie a implementáciu nových technológií nielen do výroby, ale aj do ďalších sfér ekonomiky. Krajiny produkujúce výrobu s nízkou pridanou hodnotou sú hlavne dovozcami technológií a ich najväčšími komparatívnymi výhodami na prilákanie priamych zahraničných investícií sú hlavne lacná pracovná sila a rôzne formy selektívnych opatrení hospodárskej politiky, ako napr. daňové prázdny, úľava na dani, subvencie podnikom a pod.

Pridaná hodnota, medzispotreba a ich podiel na celkovej produkcii poskytujú dôležité údaje o vyspelosti daného hospodárstva. Samozrejme na komplexnejšiu analýzu či už odvetví alebo národného hospodárstva je nutné brať do úvahy aj ďalšie ukazovatele, ktoré majú svoju vlastnú vypovedaciu schopnosť.

Významným ukazovateľom je produktivita práce (PP). Predstavuje schopnosť konkrétnej práce vytvárať za jednotku času pri daných výrobných podmienkach určité množstvo úžitkových hodnôt. Úroveň produktivity práce je dôležitým ukazovateľom vyspelosti spoločnosti, resp. konkrétneho podniku. Podmieňujú ju hlavne technické a technologické vybavenie, organizácia práce, motivácia pracovníkov, ich kvalifikačná príprava ale aj prírodné podmienky. PP sa najčastejšie meria ako vzťah množstva vyrobenej produkcie k času spotrebovanému na jeho výrobu alebo k počtu zúčastnených pracovníkov²⁸

Ďalej môžeme spomenúť rentabilitu produkcie. Všeobecne rentabilita znamená schopnosť dosahovať zisk a zhodnocovať vstupy, hovorí do akej miery je výroba zisková. Podobný rentabilný typ ukazovateľa je aj miera zisku, ktorý vyjadruje podiel pridanej hodnoty vytvorenej v priebehu výrobného procesu odmeňovania kapitálu. Dôležité pri tomto ukazovateli je vzťah pridanej hodnoty a jednotkových mzdových nákladov. V prípade ak pridaná hodnota rastie pomalšie ako mzdové náklady, dochádza k znižovaniu podielu hrubého prevádzkového podielu na celkovej pridanej hodnote. To má za následok aj znižovanie možnosti financovania investícií.

Ešte môžeme spomenúť energetickú náročnosť. Jedná sa o spotrebu energie pripadajúcu na jednu jednotku produkcie resp. v širšom zmysle podiel spotreby energie na pridanej hodnote vytvorenej podnikom, sektorom či ekonomikou. V prípade ekonomiky sa

²⁸ ŠÍBL, D. 2002. *Veľká ekonomická encyklopédia : výkladový slovník A-Ž*. Bratislava : Sprint, 2002. 967 s. ISBN 80-89085-04-0

pridaná hodnota meria spravidla ako hrubý domáci produkt. Je najbežnejším agregátnym ukazovateľom, ktorý umožňuje hodnotiť opatrenia vedúce k lepšiemu hospodáreniu s energiou počas dlhšieho časového obdobia.

V tejto kapitole sme si charakterizovali hlavné veličiny zhodnocovacích procesov, ich vzájomné vzťahy v systéme národných účtov. V štvrtej kapitole sa budeme venovať vývoju týchto veličín vo vybraných krajinách EÚ.

2 CIEĽ PRÁCE

Práca sa zaoberá analýzou zhodnocovacích procesov vo vybraných krajinách EÚ. Cieľom je poskytnúť prehľad týchto procesov v krajinách EÚ. Prioritne sa zameriavame na hrubú pridanú hodnotu, ako najdôležitejšiu veličinu zhodnocovacích procesov a jej zobrazenie či už na národnej úrovni alebo na úrovni odvetví. Okrem analýzy odvetví sa práca venuje aj niektorým ukazovateľom v rámci sektorov. Takáto odvetvovo – sektorová analýza poskytuje hlbší pohľad na stav a úroveň tej ktorej ekonomiky EÚ v danom časovom období a umožňuje jej porovnanie medzi jednotlivými členskými krajinami EÚ. Tieto údaje nám pomáhajú určiť niekoľko pozitívnych či negatívnych trendov, ktoré prebiehali vo vybraných krajinách. Čo sa týka časovej osi, tak práca sa zameriava na obdobie rokov 2004 – 2010. Rok 2004 je významný pre EÚ vzhľadom na prijatie nových členov z bývalého sovietskeho bloku. Umožňuje nám poukázať na (výrazné) ekonomické rozdiely medzi krajinami EÚ 15 a novoprijatými členmi od ich prijatia až po nasledujúcich niekoľko rokov. Vzhľadom na nedostupnosť niektorých údajov, týkajúcich sa hlavne input – output tabuliek, bolo možné sledovať vývoj len do roku 2010. V prípade niektorých ukazovateľov sú k dispozícii aj údaje za rok 2011. Práca taktiež venuje svoju pozornosť otázkam hospodárskej a finančnej krízy a krízy v Eurozóne a prostredníctvom spomínaných odvetvovo – sektorových analýz dokumentuje jej negatívne dopady na výkonnosť jednotlivých ekonomík Európskej únie.

3 METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA

Na vypracovanie tejto témy sme použili viaceré metódy získavania a vyhodnocovania údajov. Najuniverzálnejšou metódou, ktorá bola použitá pri zbere údajov a vytváraní finálnej verzie tejto práce, bolo pozorovanie. V prvej kapitole sme sa zaoberali teoretickým vymedzením zhodnocovacích procesov a vybraných veličín národného hospodárstva. Zhromažďovanie a následná analýza teoretických poznatkov prispeli k určenie vzájomných vzťahov medzi produkciou, pridanou hodnotou a medzispotrebou.

Nosnou metódou štvrtej kapitoly bola analýza informácií a dát, ktoré pomocou syntézy a interpretácie viedli k odvetvovo – sektorovým charakteristikám jednotlivých krajín. Triedenie, hodnotenie a následná interpretácia údajov nám umožnila hlbšie preniknúť do problematiky zhodnocovania v jednotlivých odvetví. Pri zameraní sa práce na Európsku úniu bola nevyhnutná neustála komparácia medzi vybranými krajinami, ktorá prispela aj k určeniu trendov, ktoré prebiehali v krajinách v sledovanom období. Porovnávanie taktiež pomohlo určiť hlavné nedostatky či výhody v oblasti zhodnocovacích procesov medzi jednotlivými krajinami. Okrem hore použitých metód bola použitá aj metóda dedukcie, keď sme zo všeobecných informácií a poznatkov vyvodili konkrétne závery.

Taktiež daná analýza by nemohla nadobudnúť konečnú verziu vďaka množstvu tabuliek a grafov, ktoré sú používané hlavne v štvrtej kapitole. Tie vznikli vďaka matematickým a štatistickým metódam, pričom sa jednalo hlavne o vlastné prepočty na základe údajov zo štatistickej databázy Eurostatu. V prípade nedostupnosti údajov z input – output tabuliek boli použité iné veličiny z databázy národných účtov Eurostatu.

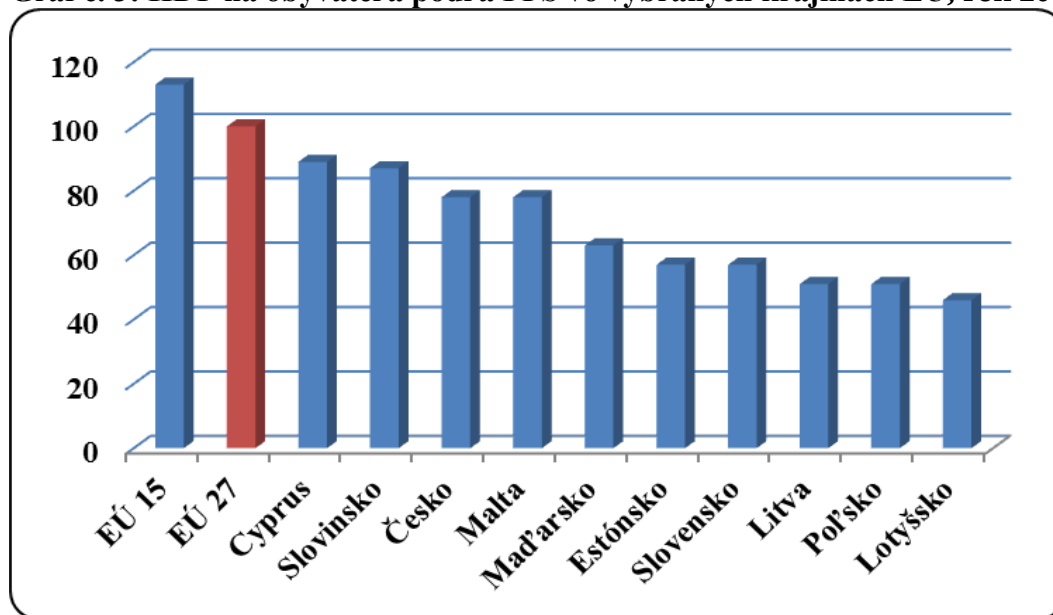
4 VÝVOJ ZHODNOCOVACÍCH PROCESOV V OBDOBÍ 2004 – 2010

Rok 2004 bol mimoriadne dôležitý pre Európsku úniu ako celok. Išlo zatiaľ o najväčšie rozšírenie, kedy do EÚ vstúpilo osem krajín strednej a východnej Európy (Slovensko, Česko, Maďarsko, Poľsko, Slovinsko, Litva, Lotyšsko a Estónsko) a dva ostrovné štáty v Stredomorí (Malta a Cyprus).

Podľa Európskej rady rozširovanie EÚ v priebehu päťdesiatich rokov bolo pre úniu prínosom. Napomohlo prekonať rozdelenie Európy a prispelo k mieru a stabilite na celom kontinente. Stalo sa podnetom k reformám a upevnilo spoločné zásady slobody, demokracie, dodržovania ľudských práv a základných slobôd a právneho štátu, ako aj trhového hospodárstva. Samozrejme rozšírenie o relatívne chudobnejšie krajiny v roku 2004 zhoršilo celkovú ekonomickú a sociálnu situáciu v EÚ. Napríklad príchod nových desiatich členov v roku 2004 zvýšilo celkový objem HDP EÚ len o 5 %, ale rozlohu až o 33 %.²⁹

Životnú úroveň nových členských krajín v roku 2004 najlepšie ilustruje nasledujúci graf č. 3, ktorý poskytuje údaje o veľkosti HDP na obyvateľa v spomínaných krajinách.

Graf č. 3: HDP na obyvateľa podľa PPS vo vybraných krajinách EÚ, rok 2004, indexy

EÚ27 = 100

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Ako vidíme v grafe č. 3, ani jedna z nových členských krajín v roku 2004 nedosahovala priemer EÚ 15 (index 113), dokonca sa nepribližovali ani k priemeru EÚ 27

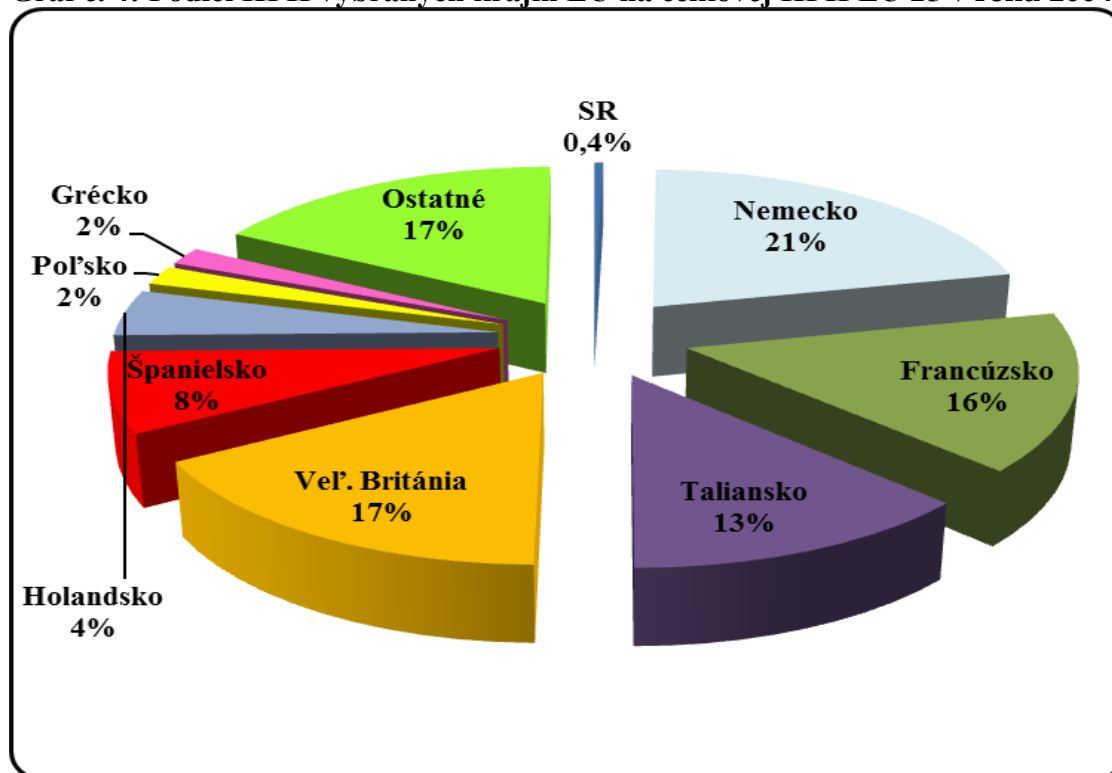
²⁹ BRACJUN, A. 2008. *Hospodárska politika Európskej únie*. Bratislava : Sprint, 2008. 213 s. ISBN 978-80-969927-8-2

(index 100). Najbližšie k priemeru EÚ 27 mali Cyprus a Slovinsko, naopak krajiny ako Poľsko, Litva a Slovensko dosahovali približne len 50 % priemeru EÚ 27. Všeobecne platí, že menej vyspelé ekonomiky (v našom prípade podľa HDP na osobu) dosahujú horšie výsledky v zhodnocovacích procesoch a teda aj v efektívite využívania zdrojov.

Aby sme dostali podrobnejšiu predstavu o stave a smerovaní ekonomickej výkonnosti vo vybraných krajinách EÚ, budeme sa venovať analýze zhodnocovacích procesov, ktoré doplníme aj od ďalšie makroekonomické ukazovatele.

Hrubú pridanú hodnotu, ako najdôležitejšiu veličinu zhodnocovacích procesov, môžeme použiť na viacero analýz výkonnosti ekonomík EÚ. Graf č. 4 zobrazuje podiel vybraných krajín EÚ na celkovej pridanej hodnote, ktorú vyprodukovali spolu krajiny EÚ 25.

Graf č. 4: Podiel HPH vybraných krajín EÚ na celkovej HPH EÚ 25 v roku 2004

Zdroj: Input – output tabuľky, Eurostat, vlastné spracovanie

Nemecko, ako najväčšia ekonomika Európskej únie, v roku 2004 vytvorilo viac ako 21% z celkovej pridanej hodnoty EÚ. Ďalej nasleduje Veľká Británia (17%), Francúzsko (16%) a Taliansko (13%). Slovensko prispievalo do celkovej pridanej hodnoty len 0,4%. Z krajín V4 najväčší výstup pridanej hodnoty zaznamenalo Poľsko, až 1,9%, čo je ešte viac ako Grécko, ktoré sa podieľalo 1,8% na celkovej pridanej hodnote. Podobné výsledky by sme dostali aj vtedy, ak by sme brali do úvahy hrubý domáci produkt namiesto pridanej hodnoty. Zaujímavý je aj fakt, že zo všetkých dvadsiatich piatich členov EÚ v tomto roku, výstupovo

prvé tri krajiny (Nemecko, Veľká Británia a Francúzsko) vytvorili viac ako 53% z celkovej pridanej hodnoty EÚ 25. Ak k tomu prirátame ešte aj Taliansko, ako štvrtú najväčšiu ekonomiku, podiel týchto štyroch krajín je až na úrovni 66%. Tento trend je podobný aj v nasledujúcich štyroch rokoch, má tendenciu mierne sa zmenšovať (približne 1% ročne). Je zrejmé, že veľké ekonomiky ako Nemecko, Veľká Británia, Francúzsko a Taliansko majú rozhodujúci význam na ekonomickú situáciu v celej EÚ. Výstupovo menšie krajiny sú ekonomicky závislé a citlivé na vývoj vo veľkých krajinách, či už pozitívne alebo negatívne.

Ďalej sa bližšie pozrieme na štruktúru pridanej hodnoty. Jej jednotlivé zložky za vybrané krajiny sú zobrazené v nasledujúcej tabuľke č. 4.

Tabuľka č. 4: Podiel zložiek pridanej hodnoty vo vybraných krajinách EÚ rok 2004

	Odmeny zamestnancov	Ostatné čisté dane z produkcie	Spotreba fixného kapitálu	Čistý prevádzkový prebytok	Spolu, PH
SR	41%	-1%	22%	37%	100%
Nemecko	57%	1%	16%	26%	100%
Francúzsko	58%	4%	-	38%*	100%
V. Británia	60%	2%	-	38%*	100%
Španielsko	53%	-	-	47%*	100%
Holandsko	57%	-	17%	26%	100%
Poľsko	41%	1%	15%	44%	100%
Grécko	39%	0%	14%	47%	100%

Zdroj: Input – output tabuľky, Eurostat, vlastné spracovanie.

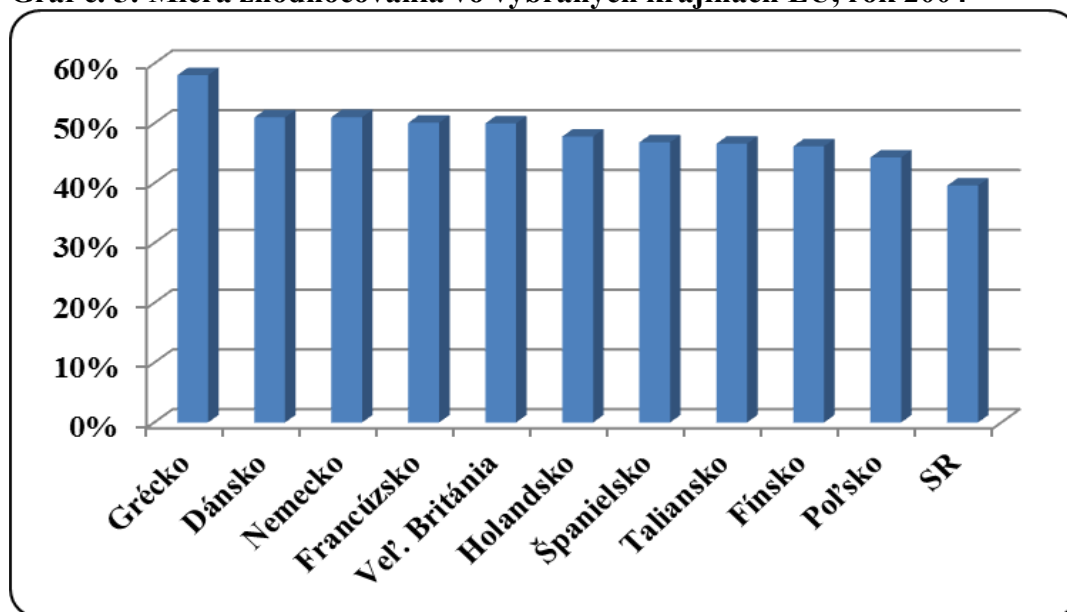
* Údaje za Fran. Špan. a V. Britániu predstavujú hrubý prevádzkový prebytok.

Z tabuľky č. 4 vyplýva, že zložky, ktoré najväčšmi prispievajú k tvorbe pridanej hodnoty v daných krajinách, sú hlavne odmeny zamestnancov. Najväčšmi je to vo Veľkej Británii (60 %), Francúzsku (58 %), Nemecku a Holandsku (obe 57 %). V prípade Slovenska, Poľska a Grécka odmeny zamestnancov tvoria len približne 40 % pridanej hodnoty. Keďže za niektoré krajiny nie sú k dispozícii údaje za spotrebu fixného kapitálu, nebolo by vhodné porovnávať čistý prevádzkový prebytok, preto si porovnáme hrubý prevádzkový prebytok. Ten dostaneme ako súčet čistého prevádzkového prebytku a spotreby fixného kapitálu. V prípade Francúzska, Španielska a Veľkej Británie máme k dispozícii hneď hrubý prevádzkový prebytok. Zatiaľ čo HPP je v krajinách ako Poľsko, Grécko a Slovensko na úrovni viac ako 58 %, tak Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia a Holandsko majú menší podiel hrubého prevádzkového prebytku na pridanej hodnote (v rozmedzí 38 – 42 %).

Miera zhodnocovania vypovedá o efektívnosti ekonomiky danej krajiny. Čím je vyššia miera zhodnotenia, tým je aj vyšší podiel pridanej hodnoty na celkovej produkcii na úkor medzispotreby. V prípade Európskej únie miera zhodnocovania v ekonomicky vyspelých

krajínach je na úrovni okolo 50 %, v prípade novoprijatých členov EÚ v roku 2004 sa jedná o hodnoty do 40 %. Tento fakt je zobrazený v nasledujúcom grafe č. 5.

Graf č. 5: Miera zhodnocovania vo vybraných krajinách EÚ, rok 2004

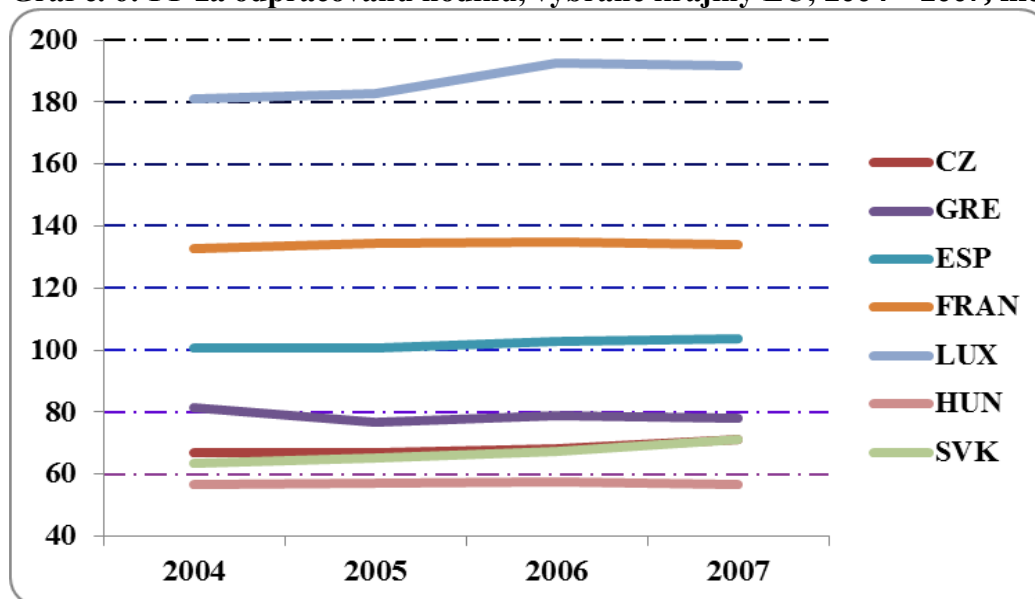
Zdroj: Input – output tabuľky, Eurostat, vlastné spracovanie

Podľa grafu č. 5 môžeme vidieť, že vyspelé krajiny ako napríklad Nemecko, Francúzsko a Holandsko dosahujú vyššiu mieru zhodnotenia ako novoprijaté krajiny Poľsko a Slovensko. Z vybraných krajín je najvyššia miera zhodnocovania v Grécku, ktorá sa blíži k 60%. Avšak pri Grécku treba vziať do úvahy fakt, že vláda pred vstupom do Eurozóny v roku 2001 falšovalo údaje, aby splnila kritéria pre vstup do Eurozóny. Túto skutočnosť potvrdili aj revidované údaje štatistického úradu EÚ. Podľa nich deficit verejných financií Grécka v každom z rokov 2000 až 2003 presiahol tri percentá HDP, teda strop Paktu stability a rastu.³⁰ Preto aj výpočty za mieru zhodnocovania (vlastne aj ďalšie makroekonomické ukazovatele) sú zrejme nadhodnotené a nezodpovedajú skutočnej ekonomickej situácii v krajine, dokonca aj Eurostat uvádza niektoré hodnoty ako „provisional value“, teda predbežná hodnota. Tento fakt potvrdzuje aj súčasná kríza v Eurozóne, kde Grécko je na pokraji bankrotu.

Veľmi dôležitým ukazovateľom v národnom hospodárstve pri vytváraní pridanej hodnoty je produktivita práce. Pri produktivite práce berieme do úvahy buď počet pracovníkov podieľajúcich sa na celkovom outpute alebo odpracovaný čas, ktorý je potrebný na výrobu daného množstva. V nasledujúcom grafe č. 6 sa nachádza vývoj produktivity práce za jednu odpracovanú hodinu v období 2004 – 2006.

³⁰ eTrend, dostupné na: <<http://ekonomika.etrend.sk/svet/grecko-falsovalo-statistiky-verejnych-financii.html>>

Graf č. 6: PP za odpracovanú hodinu, vybrané krajiny EÚ, 2004 – 2007, indexy

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie (EÚ 27=100).

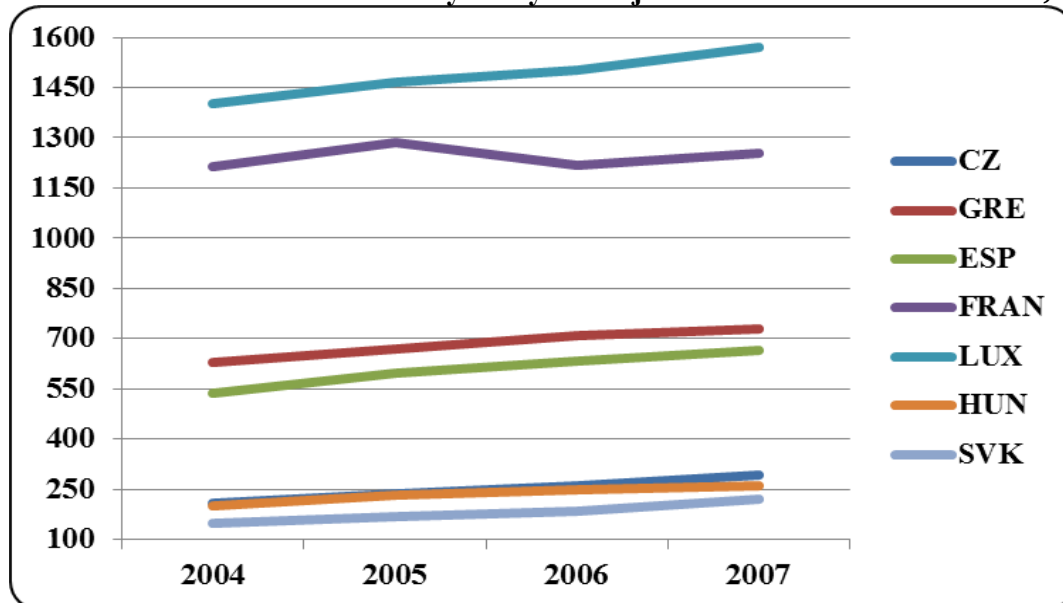
Z vybraných krajín z grafu č. 6 môžeme konštatovať, že takmer konštantný vývoj produktivity práce v sledovanom období bol za Francúzsko a Maďarsko. Zatiaľ čo však Francúzsko dosahovalo nadpriemernú PP (35 bodov nad priemerom EÚ 27), Maďarsko len mierne presahovalo polovičnú produktivitu práce EÚ 27. Slovensko malo v sledovanom období mierne rastúci trend. Kým v roku 2004 Česká republika dosahovala mierne vyššiu produktivitu, v roku 2007 ju už Slovensko dobehlo v tomto ukazovateli. V prípade Grécka je zaujímavé porovnať jeho PP s mierou zhodnocovania z predchádzajúceho grafu č.5. Zatiaľ čo miera zhodnocovania v prípade Grécka v roku 2004 bola na úrovni takmer 60 %, jeho produktivita práce v období 2004 – 2007 sa nachádzala v priemere až o 20 bodov pod priemerom EÚ 27. Vyspelé krajiny, ako napr. Francúzsko, ktorých miera zhodnocovania sa pohybuje okolo 50 % a viac, dosahujú nadpriemerné produktivity práce (v prípade Francúzska 134 bodov). Lídrom v oblasti produktivity práce je Luxembursko, ktoré za sledované obdobie zvýšilo svoju PP o viac ako 10 bodov. Luxembursko dosahuje takmer dvojnásobnú produktivitu práce ako je priemer EÚ 27 nielen za sledované obdobie, ale aj v súčasnosti.

Pri porovnávaní údajov za produktivitu práce v krajinách EÚ je zrejmé, že krajiny bývalého sovietskeho bloku dosahujú oveľa nižšiu produktivitu, ako krajiny Západnej či Severnej Európy. Je to spôsobené hlavne tým, že ekonomicky vyspelejšie štáty EÚ sa zameriavajú na práce s vyššou pridanou hodnotou. Tak napríklad Nemecko ako líder v automobilovom priemysle je aj producentom technológií, potrebných na výrobu automobilov, na svojom území má množstvo vedeckých a výskumných centier. Krajiny ako Slovensko potom iba dovážajú dané technológie do svojich výrobných závodov, kde pridaná

hodnota z produkcie je nižšia. Môžeme spomenúť ešte Luxembursko, ktorého hospodárstvo je prioritne orientované na odvetvia bankovníctva a finančných služieb, kde je vysoká pridaná hodnota.

Produktivita práce je kľúčovým faktorom nielen ekonomickej výkonnosti, ale aj konkurencieschopnosti krajiny. Zvyšovanie produktivity práce je obzvlášť dôležité v čase klesajúceho demografického trendu a spolu s migráciou je to spôsob, ako nahradiť ubúdajúcu pracovnú silu. Medzi hlavné faktory rastu produktivity práce môžeme zaradiť vzdelávania, výskum a vývoj, digitálne technológie a motivácie zamestnancov.³¹ Motiváciou rozumieme vonkajšie podnety, ktoré vedú k určitému správaniu. S motiváciou úzko súvisí stimulácia, ktorá zas zahŕňa vonkajšie podnety, ktoré pôsobia na správanie pracovníkov. Najvýznamnejším stimulačným prvkom je plat, alebo teda mzda. Vzhľadom na nedostupnosť údajov priemernej mesačnej mzdy v niektorých krajinách nám poslúži na porovnávanie minimálna mzda, ktorej vývoj je znázornený v nasledujúcom grafe č. 7.

Graf č. 7: Minimálna mzda vo vybraných krajinách EÚ v období 2004-2007, v EUR

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

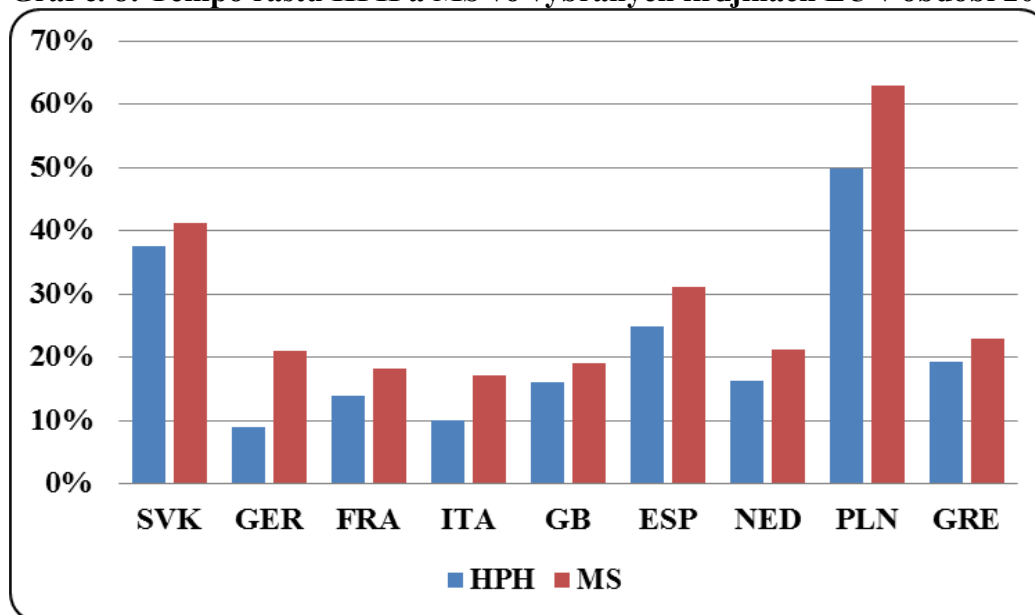
Najvyššia minimálna mzda v sledovanom období bola v Luxembursku, kde podľa grafu č. 6 bola aj najvyššia produktivita práce. Taktiež táto krajina zaznamenala najvyšší rast minimálnej mzdy, kým v roku 2004 bola na úrovni približne 1400 Eur, o tri roky neskôr to už bolo 1570 Eur. Vysoká minimálna mzda bola aj vo Francúzsku, kde však nezaznamenala výrazný nárast v sledovanom období a zostala na úrovni približne 1250 Eur. Všeobecne platí, že krajiny, ktoré dosahujú nadpriemernú produktivitu práce majú aj najvyššie minimálne

³¹Euractiv, portál o Európskej únii, dostupné na: <<http://www.euractiv.sk/podnikanie-v-eu/clanok/slovensko-ma-najvyssiu-produktivitu-prace-a-najnizsie-mzdy>>

mzdy. Avšak výnimkou je opäť Grécko. Zatiaľ čo minimálna mzda sa v Grécku zvýšila za štyri roky približne o 100 Eur na hodnotu 730 Eur, produktivita práce klesla na úroveň porovnateľnú s produktivitou na Slovensku a v Česku. Je to paradox, keďže Slovensko malo takmer rovnakú produktivitu práce, ale minimálna mzda v Grécku bola viac ako trojnásobne vyššia. Dokonca Španielsko dosahovalo priemernú produktivitu práce, aká bola v EÚ 27, ale aj tak malo nižšiu minimálnu mzdu ako Grécko.

Pred odvetvovo – sektorovou analýzou sa ešte pozrieme na tempo rastu hrubej pridanej hodnoty a medzispotreby za sledované obdobie.

Graf č. 8: Tempo rastu HPH a MS vo vybraných krajinách EÚ v období 2004 – 2007

Zdroj: Input – output tabuľky, Eurostat, vlastné spracovanie

Najvyšší nárast hrubej pridanej hodnoty a medzispotreby v období 2004 – 2007 zaznamenalo Poľsko a Slovensko. Zatiaľ čo pridaná hodnota v Poľsku sa v priebehu štyroch rokov zvýšila o polovicu, na Slovensku narástla o takmer 40 %. Pozitívnejší vývoj však dosiahla slovenská ekonomika, kde rozdiel medzi nárastom pridanej hodnoty a medzispotreby bol len asi 3 %, zatiaľ čo v Poľsku to bolo až 13 %. Zhodnocovací proces je teda o to efektívnejší, keď vyšším tempom rastie pridaná hodnota než medzispotreba, alebo aspoň keď rozdiel tempa rastu medzi medzispotrebou a pridanou hodnotou je čo najmenší. Z vybraných krajín ani jedna nedosiahla vyšší rast pridanej hodnoty než medzispotreby, najlepšie výsledky dosiahlo Slovensko, ale napríklad aj Veľká Británia či Grécko.

V prípade Slovenska a Poľska bol tento nárast spôsobený hlavne nadpriemerným rastom HDP v tomto období. Obe ekonomiky dosahovali mieru rastu reálneho HDP v tomto období v rozmedzí približne 4 – 7 %. Toto obdobie bolo charakteristické aj nárastom

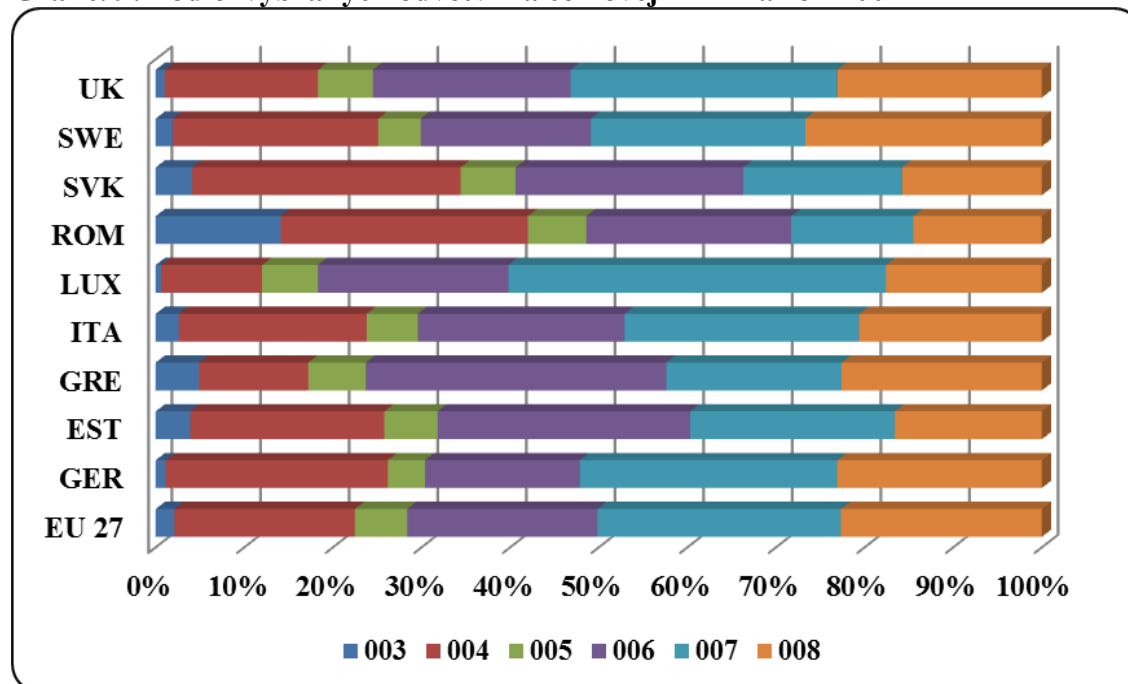
priamych zahraničných investícií v týchto dvoch krajinách. Napríklad na Slovensku sa v roku 2004 zdvojnásobil objem priamych zahraničných investícií oproti predchádzajúcemu roku, čo bol pozitívny dôsledok vstupu Slovenska do EÚ. Podľa agentúry SARIO sa v tomto roku zrealizovalo 46 projektov v celkovej sume 2,3 milióna Eur. Investície smerovali hlavne do automobilového priemyslu, kde najväčšími investormi boli PSA Peugeot Citroën a Volkswagen Bratislava. Taktiež bolo rozhodnuté, že v roku 2007 začne výroba v juhokórejskej automobilke KIA pri Žiline.

4.1 Odvetvovo – sektorová analýza v období 2004 - 2007

Vzťah medzi pridanou hodnotou a medzispotrebou za celú ekonomiku síce poskytuje pohľad na efektivitu hospodárstva ako celku, ale nie je jasné, ktorý podsystem národného hospodárstva sa najväčšmi podieľa na tvorbe pridanej hodnoty. Týmto podsystemami národného hospodárstva máme na mysli odvetvia a sektory. Na základe tohto delenia vieme jasne určiť, ktoré odvetvie (resp. sektor) ekonomiky dosahuje najlepšie výsledky v oblasti zhodnocovacích procesov, ale aj ďalších ukazovateľov, ktoré poskytujú komplexnejší pohľad na charakter a orientáciu ekonomiky danej krajiny.

Celková pridaná hodnota je nerovnomerne rozdelená medzi jednotlivé odvetvia národného hospodárstva. Táto skutočnosť je zachytená na nasledujúcom grafe č. 9.

Graf č. 9: Podiel vybraných odvetví na celkovej HPH za rok 2004

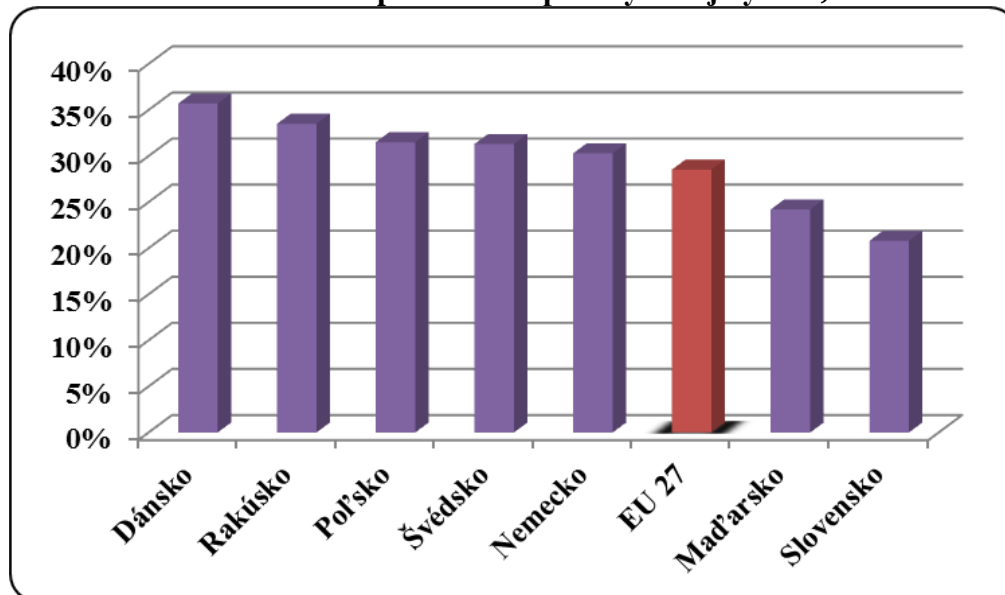

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

Celková pridaná hodnota vo vybraných krajinách je rozdelená medzi nasledujúce odvetvia: Poľnohospodárstvo, poľovníctvo a rybné hospodárstvo (kód 003), Priemysel vrátane energie (004), Stavebníctvo (005), Obchod, doprava a spoje (006), Obchodná činnosť a finančné služby (007) a Ostatné služby (008). Na analýzu ekonomík jednotlivých krajín môžeme vziať do úvahy okrem údajov z grafu č. 9 aj teoretický prístup Alvina Tofflera, podľa ktorého existujú tri typy spoločností. Ide o tzv. Prvú, Druhú a Tretiu vlnu. Prvá vlna nás z ekonomického hľadiska zaujímať nebude, keďže sa jedná o spoločnosť, ktorej ekonomika je prioritne zameraná na poľnohospodárstvo. Štáty Druhej vlny orientujú svoje hospodárstvo na priemysel, stavajú na lacnej pracovnej sile a sú závislé na dovoze surovín zo zahraničia. Potom je tu Tretia vlna, ktorej spoločnosť sa zameriava na znalosti a vedomosti, ktoré potom premieňa na bohatstvo. Takéto ekonomiky sa zameriavajú hlavne na bankovníctvo, telekomunikačné a finančné služby, poisťovníctvo, vedu a výskum, integráciu informačných systémov a pod. Na základe grafu č. 9 môžeme konštatovať, že Európska únia ako celok patrí do skupiny Tretej vlny. Obchodné činnosti, finančné a ostatné služby vytvárajú viac ako 50 % z celkovej pridanej hodnoty, pričom priemysel sa podieľa asi 20 % na pridanej hodnote. Podobne je na tom aj Nemecko či Švédsko, kde podiel priemyslu je síce približne 25 %, avšak finančné a ostatné služby majú viac ako 50 % podiel. Ďalej čo sa týka Luxemburska, tak až 60 % pridanej hodnoty je tvorenej finančnými a ostatnými službami. Jasne to ilustruje zameranie luxemburskej ekonomiky na bankovníctvo a finančné služby, priemysel je málo významný na úrovni asi 11%. Na druhej strane nie všetky krajiny by sme mohli jednoznačne zaradiť do Tretej vlny. Napríklad Rumunsku celkom výrazne dominuje poľnohospodárstvo, ktoré sa podieľa na pridanej hodnote až 14 %, čo je dosť vzhľadom na to, že v ostatných krajinách je to na úrovni jedného až troch percent. Priemysel a služby majú takmer rovnaké zastúpenie na pridanej hodnote (približne 28 %). Slovensku taktiež dominuje priemysel, ktorý má z vybraných krajín najvyššie percentuálne zastúpenie v celkovej pridanej hodnote, a to až 30 %. Finančné a ostatné služby majú podobné zastúpenie. Z vybraných krajín by sme mohli Rumunsko, Slovensko a Estónsko na základe tejto analýzy zaradiť medzi štáty Druhej vlny. Všetky tri krajiny majú motor hospodárstva v priemysle, pričom ich najväčšou komparatívnou výhodou je lacná pracovná sila, ktorá spolu s niektorými selektívnymi opatreniami hospodárskej politiky (daňové úľavy, dotácie) slúži na prilákanie zahraničných investorov. Taktiež tieto krajiny sú do značnej miery závislé od hospodárskeho vývoja vyspelých ekonomík, ako Nemecka či Francúzska.

Ďalej sa budeme venovať odvetviu priemyselnej výroby, ktorá je motorom rastu hospodárstva vo väčšine európskych krajín. Pri tomto odvetví je obzvlášť dôležité, aký je podiel pridanej hodnoty na celkovej produkcii. Táto skutočnosť je zachytená na nasledujúcom grafe č. 10.

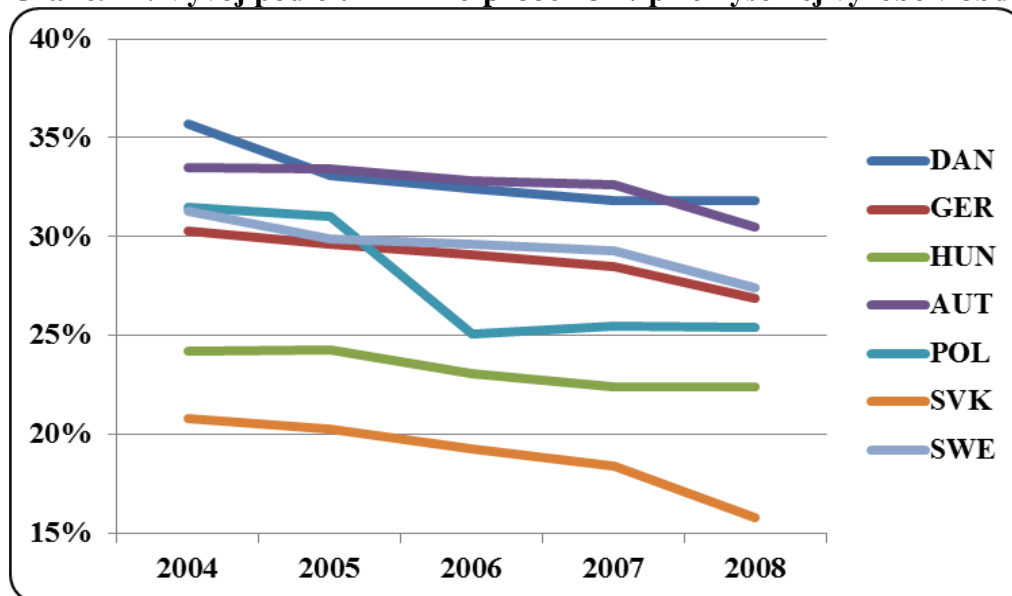
Graf č. 10: Podiel HPH na produkcii v priemyselnej výrobe, rok 2004

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

Zatiaľ čo najefektívnejší zhodnocovací proces v priemyselnej výrobe má z vybraných krajín Dánsko, a to až 35 %, Slovensko je suverénne najhoršie v tomto ukazovateli (20 %). Krajiny západnej a severnej Európy dosahujú 30 a viac percentný podiel pridanej hodnoty na produkcii, z krajín strednej Európy takúto mieru zhodnocovania má iba Poľsko, ktoré je aj najefektívnejším štátom spomedzi krajín V4. V danom roku bolo Slovensko dokonca najhoršou krajinou čo sa týka úrovne zhodnocovania v priemyselnej výrobe v rámci EÚ. Na jednej strane môžeme rok 2004 považovať za zlomový hlavne pre novo pristupujúce štáty, keďže po vstupe do EÚ sa výrazne zvýšil prílev priamych zahraničných investícií do týchto krajín. Samozrejme je tu určitý časový nesúlads medzi investíciami a ich premietnutím sa do makroekonomických veličín (zavádzanie nových technológií, strojov a zariadení do výroby, zmena organizácie práce a pod.). Preto by bolo vhodné si pozrieť údaje aj za nasledujúce roky, keď už tieto zmeny by sa mohli pozitívne premietnuť aj do zhodnocovacích procesov. nasledujúci graf č. 11 ilustruje túto skutočnosť.

Graf č. 11: Vývoj podielu HPH na produkcii v priemyselnej výrobe v období 2004-2008

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

Všetky zobrazené krajiny z grafu č. 11 majú klesajúci trend čo sa týka zhodnocovania v priemyselnej výrobe, čo je negatívny vývoj. Väčšina krajín zaznamenala zníženie podielu HPH na produkcii v priemere o 3 – 4 %, výrazný prepád zaznamenali Poľsko a Slovensko. Zatiaľ čo v Poľsku klesla miera zhodnocovania v priebehu štyroch rokov na 25 %, na Slovensku bola táto hodnota len na úrovni 15 %, čo je pokles o 6 % v danom období. Zo všetkých krajín dosahovalo Slovensko v roku 2008 spolu s Litvou najhoršie výsledky. Takýto vývoj už pri tak nízkej miere zhodnocovania je veľmi neuspokojivý. V prípade Slovenska priemyselná výroba je odvetvie s najvyšším prílevom priamych zahraničných investícií. V roku 2008 bolo tomto odvetví zamestnaných viac 532 tisíc osôb, čo je asi 90 % zamestnaných v priemysle celkovo. Miera zhodnocovania na úrovni 15 % len odzrkadľuje úroveň produkcie založenej na nízkej pridanej hodnote. Okrem absencie výskumu a vývoja v súkromnom sektore (vlastne aj vo verejnom) a náročnosti na vyššie kvalifikovanú pracovnú silu je tu ešte ďalší závažný problém. Väčšina firiem zo západnej Európy presťahovala po roku 2004 svoje výrobné jednotky do krajín strednej a východnej Európy. Dôvodom boli hlavne lacná pracovná sila a daňové úľavy, ktoré ušetrili náklady týmto spoločnostiam. Tento proces premiestňovania priemyselných závodov do ekonomicky menej vyspelých krajín sa nazýva aj outsourcing. Rozšírenie EÚ v roku 2004 prakticky znamenalo, že značná časť výrobných závodov zostala na území EÚ. V prípade Slovenska máme na mysli hlavne závody firiem PSA Peugeot Citroën, Volkswagen Bratislava a KIA , ktoré sa stali významnými investormi a zamestnávateľmi. Avšak vzhľadom na to, že tieto firmy presmerovali na naše

územie hlavne výrobu z nízkou pridanou hodnotou, je tu pomerne veľké riziko, že táto výroba bude presunutá mimo hranice štátu, zrejme aj hraníc EÚ (napr. na Ukrajinu alebo do Číny, kde je podstatne lacnejšia pracovná sila ako u nás). To bude mať za následok napríklad zníženie ekonomického rastu či zvýšenie nezamestnanosti a pod.

Pri sektorovej analýze za dané obdobie sa zameriame na nasledujúce sektory: sektor nefinančných korporácií, verejnej správy a domácnosti. Využijeme také ukazovatele, ktoré poskytujú prehľad o ekonomickej situácii v danom sektore a taktiež dovoľujú medzinárodné porovnávanie, v našom prípade medzi krajinami EÚ v sledovanom období.

Sektor nefinančných korporácií obsahuje inštitucionálne jednotky, ktoré sú trhovými výrobcami a ich hlavnou činnosťou je výroba produktov a nefinančných služieb. Pri tomto sektore sa zameriame na dva významné ukazovatele, ktoré použijeme na porovnávanie medzi krajinami.

Tabuľka č. 5: Miera zisku nefinančných korporácií, obdobie 2004 – 2007, v % HPH

	2004	2005	2006	2007
Francúzsko	30,55	30,53	30,86	31,73
Slovinsko	31,75	31,22	32,8	34,48
Španielsko	36,58	35,94	35,64	35,09
Veľká Británia	34,18	34,36	35,33	35,23
Portugalsko	37,94	36,36	36,32	37,08
Belgicko	37,04	38,31	38,36	39,42
EÚ 27	38,2	38,56	39,33	39,61
Maďarsko	41,04	40,51	42,7	40,78
Taliansko	45,98	44,66	43,99	43,8
Nemecko	40,2	41,66	43,34	44,71
Fínsko	44,57	43,18	43,48	45,22
Česko	47,79	48,36	49,3	49,29
Lotyšsko	53,63	50,33	47,45	44,62
Litva	55,44	54,41	52,07	51,82
Slovensko	54,78	51,96	54,29	54,6

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

Miera zisku je rentabilný typ ukazovateľa, ktorý vyjadruje podiel pridanej hodnoty vytvorenej v priebehu výrobného procesu odmeňovania kapitálu. Je doplnkom podielu mzdových nákladov (plus dane mínus dotácie na výrobu) na pridanej hodnote.³² Na vývoji tohto ukazovateľa závisí schopnosť podniku plniť rôzne daňové a iné povinnosti a financovať investície z vlastných zdrojov. Preto aj rozvoj podniku je do značnej miery ovplyvnený práve týmto ukazovateľom. Miera zisku závisí od jednotkových mzdových nákladoch. Keď tie rastú

³² European sector accounts, metodické vysvetlivky.

rýchlejšie než hrubá pridaná hodnota, klesá podiel hrubého prevádzkového prebytku na pridanej hodnote a tým sa znižuje možnosť investovania. Na druhej strane nárast miery zisku podporí vytváranie investícií a tým pádom aj možnosť financovania investícií z vlastných zdrojov. Ako vidíme podľa údajov z tabuľky č. 5, Slovensko a Pobaltské štáty patrili v sledovanom období medzi krajiny s najvyššou mierou zisku v EÚ. I keď Lotyšsko a Litva mali mierne klesajúci trend, Slovensku sa podarilo udržať túto mieru na úrovni viac ako 54 %. Aj ďalšie krajiny strednej a východnej Európy sa pohybovali nad priemerom EÚ 27, či už ide o Českú republiku alebo Maďarsko. Vyššia miera zisky pôsobí pozitívne aj na atraktivnosť sektora danej krajiny zo strany zahraničných investorov. Nadpriemerné hodnoty krajín strednej a východnej Európy oproti krajinám západnej Európy môžeme odôvodniť vysokým prílevom priamych zahraničných investícií po ich vstupe do EÚ práve zo strany štátov západnej Európy ale aj iných štátov. Na druhej strane investovanie podnikov v krajine, ktoré sú pod zahraničnou kontrolou má za následok odlev časti zisku do materských krajín.

Z mierou zisku teda úzko súvisí miera investovania, ktorá je zobrazená v nasledujúcej tabuľke č. 6.

Tabuľka č. 6: Miera investícií nefinančných korporácií, obdobie 2004 – 2007, v % HPH

	2004	2005	2006	2007
Veľká Británia	15,18	17,72	16	17,02
Nemecko	17,49	17,67	18,54	19,03
Fínsko	17,01	17,95	17,91	19,8
Francúzsko	17,66	18,09	18,67	19,72
EÚ 27	20,66	21,62	22,17	22,61
Belgicko	21,45	21,78	21,8	22,7
Taliansko	22,63	23,02	23,75	23,65
Maďarsko	25,68	26,62	24,62	24,99
Portugalsko	25,03	26,4	25,84	27,28
Česko	30,11	28,76	27	29,11
Litva	24,29	25,36	28,51	31,16
Slovinsko	29,73	30,68	31,03	31,25
Španielsko	31,45	33,61	35,07	35,8
Lotyšsko	37,24	37,16	37,98	38,84
Slovensko	35,37	40,77	38,69	38,22

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

Miera investícií v sledovanom období je podobne ako aj miera zisku nadpriemerná v krajinách strednej a východnej Európy, najvyššia bola opäť na Slovensku. V krajinách ako Slovensko, Lotyšsko či Slovinsko mala miera investícií mierne rastúci trend, čo určite súviselo aj s postupným zvyšovaním zahraničného kapitálu v týchto krajinách a nevyužitých

trhových kapacitách v nasledujúcich rokoch po vstupe do EÚ. Údaje za Grécko pre oba ukazovatele nefinančných korporácií neboli k dispozícii za sledované obdobie.

Za sektor verejnej správy by sme mohli ako najdôležitejšie ukazovatele v rámci porovnávania krajín použiť vládny deficit a verejný dlh. Vládny deficit vzniká v situácií, keď celkové výdavky štátu prekročia jeho príjmy. Čo sa týka verejného dlhu, tak hovoríme o ňom ako o akumulovaní finančných záväzkov sektora verejnej správy, čiže hromadenie vládnych deficitov v priebehu času. Tabuľka č. 7 zobrazuje vládne deficity vybraných krajín EÚ za obdobie 2004 – 2007. Počas tohto obdobia došlo v EÚ 27 k zníženiu vládneho deficitu z -2,9 na -0,9 % HDP, čo je pokles o 2 %. Takmer vo všetkých krajinách EÚ dochádzalo k znižovaniu deficitu, i keď niektoré krajiny už v tomto období dosahovali vysoké deficity. napríklad Grécko a Maďarsko sa pohybovali nad úrovňou piatich percent, dokonca v roku 2006 Maďarsko vykazovalo vládny deficit viac ako 9 % HDP. Najlepšie výsledky dosahovali Pobaltské a krajiny Severnej Európy. Z Pobaltských krajín Estónsko dosahovalo počas tohto obdobia dokonca prebytok. Severské krajiny patria tradične ku krajinám, ktoré dlhodobo vykazujú vládne prebytky, počas sledovaného obdobia tieto prebytky boli v rozmedzí 2 – 5 % HDP.

Tabuľka č. 7: Vládny deficit v krajinách EÚ, obdobie 2004 – 2007, v % HDP

	2004	2005	2006	2007
EÚ 27	-2,9	-2,4	-1,5	-0,9
Česko	-2,8	-3,2	-2,4	-0,7
Grécko	-7,5	-5,2	-5,7	-6,5
Francúzsko	-3,6	-2,9	-2,3	-2,7
Maďarsko	-6,5	-7,9	-9,3	-5,1
Slovensko	-2,4	-2,8	-3,2	-1,8
Veľká Británia	-3,5	-3,4	-2,7	-2,7
Portugalsko	-3,4	-5,9	-4,1	-3,1
Nemecko	-3,8	-3,3	-1,6	0,2
Lotyšsko	-1	-0,4	-0,5	-0,4
Litva	-1,5	-0,5	-0,4	-1
Estónsko	1,6	1,6	2,5	2,4
Dánsko	2,1	5,2	5,2	4,8

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

Vývoj v oblasti vládneho dlhu bol už odlišný ako vývoj vládneho deficitu. Táto skutočnosť je znázornená v tabuľke č. 8. Zatiaľ čo priemerný vládny dlh EÚ 27 mal v sledovanom období mierne klesajúci trend, niektoré krajiny zaznamenali výrazný nárast vládneho dlhu. Najvyššie hodnoty dosahovalo Taliansko a Grécko, kde vládny dlh

predstavoval viac ako 100 % HDP. Nejde len o výrazné zadlženie týchto krajín, ale aj o hrubé porušenie jedného z Maastrichtských kritérií, podľa ktorého výška hrubého verejného dlhu nesmie prekročiť 60 % HDP. Avšak v sledovanom období väčšina vtedajších členov Eurozóny toto kritérium opakovane porušovala, nevynímajúc Belgicko (okolo 90 % HDP), Nemecko či Francúzsko. Najlepšie výsledky opäť dosahovali Pobaltské či severské krajiny EÚ. Slovensko dokázalo počas tohto obdobia znížiť verejný dlh o približne 10 % na úroveň takmer 30 % HDP. Obdobie rokov 2004 – 2007 môžeme ešte považovať za relatívne stabilné v oblasti vývoja vládneho deficitu či dlhu oproti obdobiu rokov 2008 – 2011, kedy sa v plnej miere rozvinula hospodárska a finančná kríza. O vývoji v tomto období sa budeme zaoberať v ďalšej kapitole.

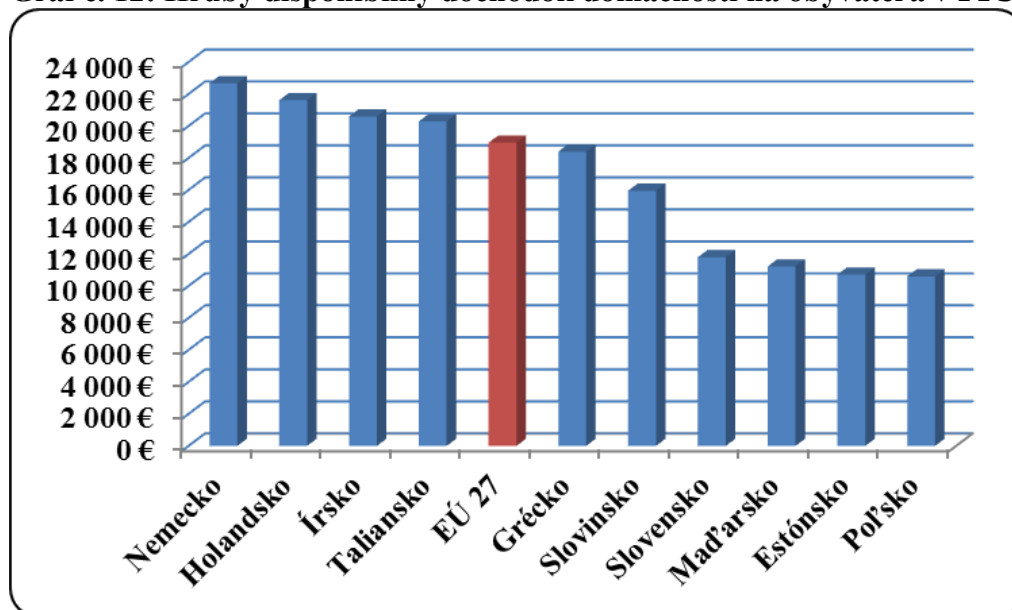
Tabuľka č. 8: Vládny dlh v krajinách EÚ, obdobie 2004 – 2007, v % HDP

	2004	2005	2006	2007
EÚ 27	62,3	62,8	61,5	59
Česko	28,9	28,4	28,3	27,9
Grécko	98,6	100	106,1	107,4
Taliansko	103,4	105,4	106,1	103,1
Francúzsko	64,9	66,4	63,7	64,2
Maďarsko	59,5	61,7	65,9	67
Belgicko	94	92	88	84,1
Slovensko	41,5	34,2	30,5	29,6
Veľká Británia	40,9	42,5	43,4	44,4
Portugalsko	57,6	62,8	63,9	68,3
Nemecko	66,3	68,6	68,1	65,2
Lotyšsko	15	12,5	10,7	9
Litva	19,3	18,3	17,9	16,8
Estónsko	5	4,6	4,4	3,7
Dánsko	45,1	37,8	32,1	27,5

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

Sektor domácností plní hneď niekoľko funkcií. Jednotky tohto sektora poberajú mzdy a iné dôchodky, čím následne zabezpečujú spotrebu a tvorbu úspor. No a potom ešte vystupujú aj ako výrobcovia tovarov a služieb. Jedným z hlavných ukazovateľov sektora domácností je disponibilný dôchodok. Hrubý disponibilný dôchodok je tou časťou bežných príjmov domácností (mzdy, náhrady mzdy, prijaté úroky, sociálne dávky a pod.), ktorá domácnostiam zostane po úhrade bežných výdavkov (dane, poistné odvody a pod.). Hrubý disponibilný dôchodok je vlastným zdrojom financovania spotreby alebo akumulácie úspor. Pre lepšie porovnanie medzi krajinami EÚ použijeme reálny hrubý upravený disponibilný dôchodok domácností na obyvateľa v PPS.

Graf č. 12: Hrubý disponibilný dôchodok domácností na obyvateľa v PPS, rok 2007

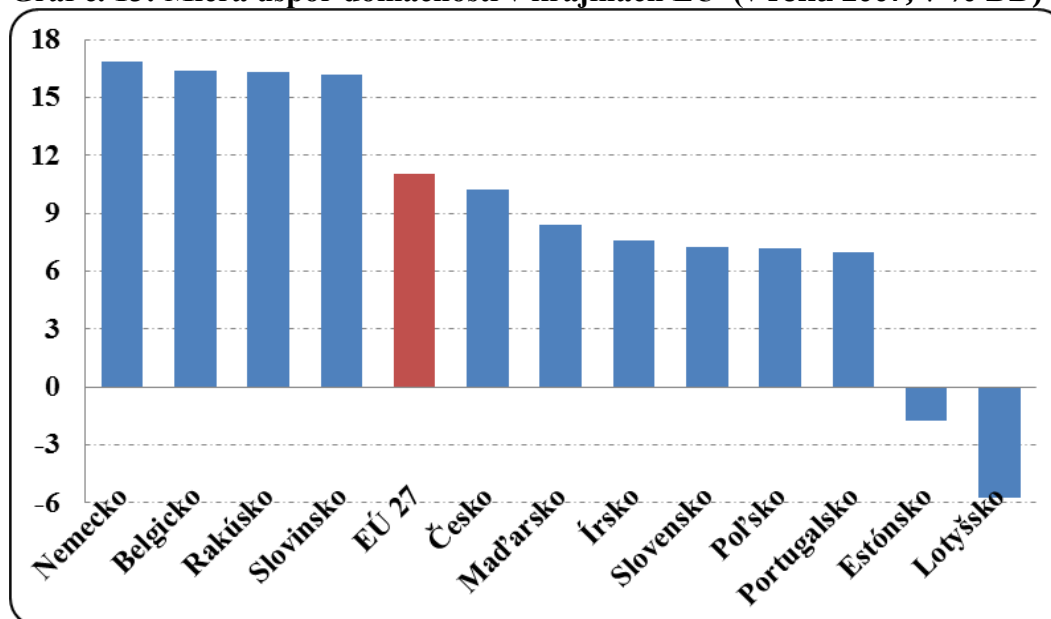

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

Podľa grafu č. 12 z vybraných krajín najvyšší disponibilný dôchodok na obyvateľa je v Nemecku, viac ako 22 000 Eur. Západne krajiny EÚ už tradične dosahujú nadpriemerné výsledky v oblasti podobných ukazovateľov životnej úrovne. Grécko v danom roku dosahovalo takmer priemer EÚ 27. Zaujímavé sú údaje za štáty, ktoré vstúpili do únie v roku 2004. Spomedzi týchto štátov jednoznačne Slovinsko dosahovalo najvyšší disponibilný dôchodok na obyvateľa, ostatné krajiny mali výrazne nižší tento ukazovateľ. Najnižšie výsledky zaznamenali krajiny Pobaltia a Poľsko, zhruba polovicu priemeru EÚ 27.

Z výškou disponibilného dôchodku domácnosti priamo úmerne súvisí miera úspor. Zvyšovanie disponibilného dôchodku vedie k zvyšovaniu sklonu k úsporám, čo má za následok aj možnosť realizovať investičné projekty z vlastných zdrojov. V prípade nízkej úrovne úspor je tu vysoká závislosť od externých zdrojov, čo sa prejaví v náraste schodku bežného účtu platobnej bilancie. Miera úspor domácností je ďalším významným ukazovateľom čo sa týka nielen medzinárodného porovnávania. Rôzne miery úspor domácností za jednotlivé krajiny sú spôsobené už spomínanou výškou disponibilného dôchodku domácností. Ďalej na výšku úspor pôsobí aj tzv. efekt bohatstva, podľa ktorého v prípade nárastu bohatstva sa aj zvyšuje tendencia míňať viac na spotrebu a menej sporiť, na druhej strane v prípade zníženia bohatstva (napr. v dobe hospodárskej krízy) sa zvyšuje sklon k úsporám. Mieru úspor domácností ovplyvňuje aj výška úrokovej miery a teda možnosť získať úver, čo zvyšuje spotrebu a znižuje mieru úspor. V neposlednom rade faktorom pôsobiacich na výšku úspor sú aj očakávania domácnosti ohľadne budúceho vývoja.

Graf č. 13: Miera úspor domácností v krajinách EÚ (v roku 2007, v % DD)

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

Graf č. 13 poskytuje údaje o miere úspor domácností vo vybraných krajinách ako percento z disponibilného dôchodku. Vyjadruje akú časť disponibilného dôchodku neminie domácnosť na spotrebu, ale uchová si ju v podobe úspor. ako vidíme sú tu značné rozdiely medzi krajinami západnej a strednej či východnej Európy. Zatiaľ čo domácnosti v Nemecku, Belgicku či Rakúsku sú schopné akumulovať ročne viac ako 16 % z disponibilného dôchodku, v krajinách strednej a východnej Európy je asi polovica a menej. Nízkú úroveň úspor približne na úrovni krajín V4 vykazujú aj krajiny ako Írsko či Portugalsko. Slovinsko ako jediný nový člen od roku 2004 vykazuje mieru úspor porovnateľnú s tou v Rakúsku či Belgicku. To svedčí o vysokej samostatnosti slovinských domácností realizovať investície z vlastných zdrojov. Na druhej strane najhoršie výsledky, dokonca záporné, dosahujú Pobaltské krajiny. Domácnosti týchto štátov mali v danom roku spotrebné výdavky vyššie než bol ich disponibilný dôchodok.

Ukazovatele za odvetvia či sektory v krajinách EÚ v období 2004 – 2007 poskytli obraz o relatívne stabilnom vývoji, avšak odhalili niekoľko negatívnych trendov, ktoré sú výrazné hlavne v krajinách strednej či východnej Európy. Nasledujúca kapitola sa bude zaoberať analýzou odvetví a sektorov počas hospodárskej a finančnej krízy. Predpokladá sa, že situácia v odvetviach a sektoroch sa vplyvom tejto krízy ešte zhorší, navyše ak berieme do úvahy ďalšiu negatívnu udalosť, a to je vypuknutie krízy v Eurozóne.

4.2 Odvetvovo – sektorová analýza v období 2008 – 2010

Európske ekonomiky boli v sledovanom období výrazne deformované hospodárskou a finančnou krízou, ktorá spôsobila výrazný prepád makroekonomických ukazovateľov a celkovo znížila ekonomickú výkonnosť a životnú úroveň vo väčšine krajín sveta. Podľa amerických autorov Magdoffa a Fostera kríza oficiálne začala v druhej polovici roku 2007, keď zbankrotovali dva významné hedgeové fondy americkej banky Bear Stearns. Hospodárstva európskych krajín sú vo veľkej miere naviazané na americkú ekonomiku, preto aj jej vypuknutie práve v USA spôsobilo, že jej následky sa rýchlo šírili do európskych ekonomík. Samozrejme bolo tu určité časové oneskorenie. Kríza sa v plnej miere v krajinách EÚ prejavila na makroekonomických ukazovateľoch až koncom roka 2008. Vypuknutiu krízy predchádzalo niekoľko negatívnych trendov prebiehajúcich v americkej ekonomike.

Jedným z hlavných dôvodov vypuknutia krízy bola (a je) polarizácia bohatstva a chudoby a s tým súvisiaci vzťah spotreby a úspor. V prípade USA v čase pred krízou asi 60% rodín muselo vynaložiť všetky svoje nezdaniateľné príjmy na spotrebu, alebo dokonca táto spotreba preyšovala ich príjmy. Pritom len jedna pätina obyvateľstva vynaložila podstatne menej svojich príjmov na spotrebu. Taktiež negatívnym trendom bolo, že v období 1994 – 2004 rástla spotreba rýchlejšie ako národný dôchodok. V súvislosti s krízou sa spomína aj realitná dlhová bublina. najväčší podiel zadlženia bol v oblasti primárneho bývania. V čase pred krízou ceny domov neustále narastali a na trhu sa objavovali riskantnejšie hypotéky, ktoré jednoducho rodiny nedokázali splácať. Taktiež priemerná americká rodina disponuje veľkým množstvom kreditných kariet, kde až dve tretiny týchto držiteľov je každý mesiac v debete. Zadlženosť rástla aj v oblasti spotrebiteľských úverov.

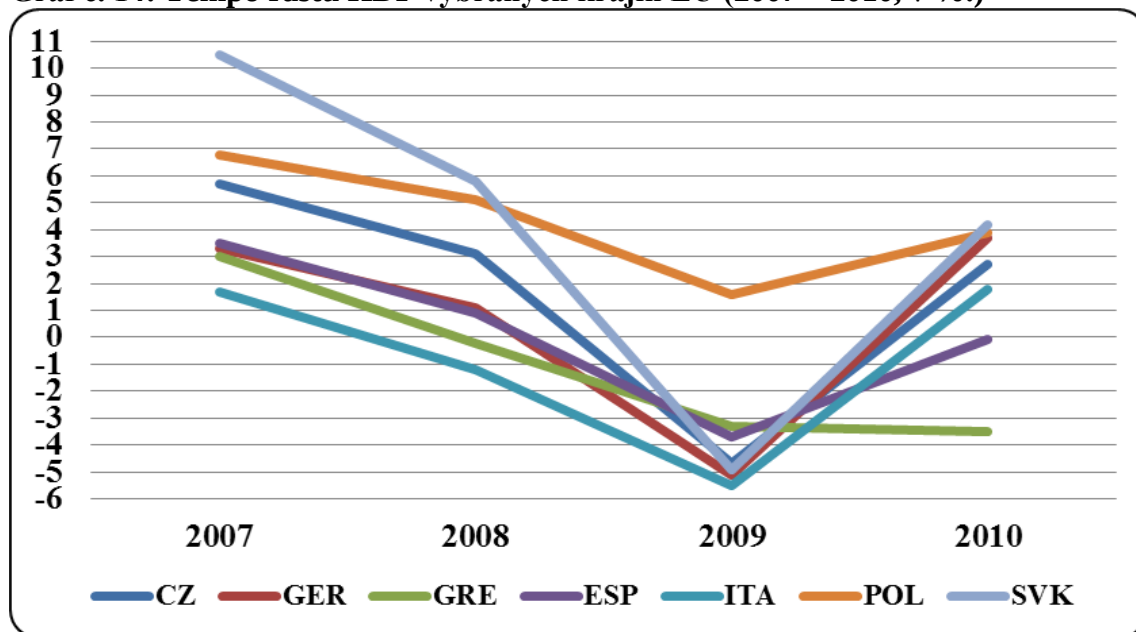
Krajiny EÚ sa v súčasnosti ešte stále v plnej miere nevyrovnali s dôsledkami hospodárskej krízy (čo sa týka zastavenia ekonomického rastu, zvyšovaním nezamestnanosti) a od roku 2010 čelia ďalšej kríze, ktorá sa dotýka hlavne krajín používajúcich spoločnú menu euro. Začiatok krízy v Eurozóne môžeme vidieť niekedy ku koncu roka 2009, keď revidované štatistiky odhalili, že Grécko vykazovalo oveľa nižší deficit než v skutočnosti malo. Situácia na trhoch sa vyostrila a potom nasledoval už rýchly sled udalostí. V roku 2009 Grécko vykazovalo najväčší deficit spomedzi krajín Eurozóny na úrovni 129 % HDP a viac ako štvornásobne prekračovalo deficit HDP. Orgány EÚ začali vytvárať tlak na Grécku vládu, aby začala s radikálnymi úspornými opatreniami. Najdôležitejšími opatreniami mali byť reforma dôchodkového zabezpečenia, reforma zdravotnej starostlivosti, ale aj zvýšenie dani z príjmu

a spotrebných daní. Grécka vláda prijala niekoľko úsporných opatrení, ktoré vyvolali verejné štrajky trvajúce dodnes. Potom čo v apríli 2010 Grécko požiadalo o pomoc, ministri financií Eurozóny rozhodli o poskytnutí bilaterálnych pôžičiek vo výške 110 miliárd eur. Dohodnutá pomoc je rozdelená na tri časti, Prvou je Európsky finančný stabilizačný nástroj (EFSF) alebo tzv. euroval. Ďalej sú tu pôžičky od Medzinárodného menového fondu a poslednou časťou sú úverové linky z Európskej komisie. Počas nasledujúceho roka Írsko a Portugalsko požiadali o pomoc (85 miliárd pre Írsko a 78 miliárd pre Portugalsko). Taktiež ratingové agentúry viacerým krajinám Eurozóny znížili rating (Grécko sa v ratingu dostalo na najnižšiu úroveň, akú má napríklad Pakistan či Ekvádor). Čoraz viac sa vedú diskusie o tom, či výška eurovalu bude dostatočná. Úsporné opatrenia sa zavádzajú aj v Taliansku, kde výška verejného dlhu v roku 2008 bola 106 % HDP. Bolo rozhodnuté o zavedení permanentného Európskeho finančného mechanizmu (ESM) s úverovou kapacitou 500 miliárd eur. Druhá pomoc Grécku bola viac krát odložená, vzhľadom na to, že Grécka vláda nerealizovala dohodnuté plány šetrenia podľa plánu. V októbri 2011 sa lídri Eurozóny dohodli na posilnení kapacity dočasného Eurovalu až do výšky jedného bilióna eur. Vďaka dohode súkromní veritelia dobrovoľne odpustia Grécku časť dlhu vo výške 100 miliárd eur, čo má znížiť dlh krajiny do roku 2020 na úroveň 120 % HDP.

Je otázkou, či dané opatrenia proti kríze v Eurozóne budú dostatočné. Viacero expertov v súčasnosti zastáva názor, že Grécku bude musieť byť poskytnutý ďalší záchranný balík, nie je vylúčené, že na pokraji bankrotu sa ocitnú aj ďalšie problémové krajiny Eurozóny, ako Portugalsko, Španielsko či Taliansko.

Hospodárska a finančná kríza a následná kríza v Eurozóne mali za následok zníženie ekonomickej výkonnosti a prepád hlavných makroekonomických ukazovateľov. Najskôr sa teda pozrieme na vybrané ekonomiky ako celok prostredníctvom rastu HDP a tempa rastu hrubej pridanej hodnoty v období pred a po vypuknutí dvoch spomenutých kríz.

Graf č. 14: Tempo rastu HDP vybraných krajín EÚ (2007 – 2010, v %.)

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

Podľa grafu č. 14 vidíme, že od roku 2007 dochádzalo k spomaleniu ekonomického rastu vo všetkých vybraných krajinách. Prelomový bol rok 2009, kedy sa v plnej miere prejavili dôsledky hospodárskej a finančnej krízy. V tomto roku krajiny zaznamenali výrazný prepád ekonomického rastu, ktorý dosahoval záporné hodnoty v porovnaní s rokom 2008. Napríklad Taliansko už v roku 2008 malo rast HDP -1,2 %, avšak o rok neskôr to bolo až -5,5 %. Najvyšší rast pred krízou spomedzi vybraných krajín dosahovalo Slovensko (5,8 % v roku 2008), v roku 2009 sa však prepadol na hodnotu -4,9 %, avšak v roku 2010 už Slovensko zaznamenalo pozitívne tempo rastu 4,2 %. Na základe údajov z Eurostatu môžeme povedať, že takmer všetky krajiny EÚ mali v roku 2009 záporné tempo rastu HDP, pričom niektoré nedosahovali kladný rast ani v nasledujúcich dvoch rokoch. Zaujímavé je, že jedinou krajinou v roku 2009, ktorá dosahovala kladný ekonomický rast, bolo Poľsko. I keď v roku 2009 sa znížilo tempo rastu Poľska z 5 % na 1,6 %, v nasledujúcom roku sa výška rastu opäť dostala na hodnotu takmer 5 %. Poľsko tak bolo jedinou európskou krajinou, ktorá hospodársky rástla aj počas krízy.

Dôvodov takéhoto vývoja oproti ostatným krajinám je niekoľko. Podľa poľského veľvyslanectva v SR hlavnou výhodou Poľska oproti ostatným krajinám V4, ktoré mali záporné tempá rastu v roku 2009, je jeho nižšia miera otvorenosti. Poľsko je menej závislé na dovoze a preto aj dopad na spomalenie rastu v západných krajinách EÚ bol nižší ako napríklad na Slovensku či Česku. Okrem toho, že Poľsko nezávisí vo veľkej miere na zahraničnom dopyte, má aj vysokú spotrebu domácností, ktorá potiahla hospodárstvo v čase

krízy. Taktiež treba spomenúť stabilné základy poľského hospodárstva, konzistentnú monetárnu a fiškálnu politiku, priame nezapojenie sa do rizikových sub-prime pôžičiek, ako aj, v porovnaní s priemerom EÚ, nízky podiel hypotekárneho zadlženia poľských spotrebiteľov (13% HDP). Tamajší trh stojí na viacerých pilieroch. Okrem spotreby domácností sú to aj priame zahraničné investície. V rámci strednej Európy sa Poľsko vzhľadom na PZI pozitívne odlišuje od ostatných krajín. V rokoch 2004-2009 priame investície v Poľsku dosiahli hodnotu 92 mld. USD (pre porovnanie, v iných krajinách v rovnakom období: Litva 8 mld. USD, Slovensko 17 mld. USD, Česko 42 mld. USD, Rumunsko 54 mld. USD, Maďarsko 160 mld. USD). V roku 2010 dosiahol prílev PZI 6,9 mld. USD, čím sa Poľsko v rámci regiónu umiestnilo na prvom mieste. Významná úroveň priamych zahraničných investícií svedčí o dôvere, akú majú investori voči Poľsku, uznávajúc ho za isté miesto pre biznis.³³ Nasledujúca tabuľka č. 9 ukazuje tempo rastu hrubej pridanej hodnoty za vybrané krajiny.

Tabuľka č. 9: Tempo rastu HPH vo vybraných krajinách EÚ (2007 – 2010)

	2007	2008	2009	2010
EÚ 27	6,0%	1,0%	-5,4%	3,9%
EÚ 15	5,4%	0,0%	-4,9%	3,6%
Česko	11,1%	17,2%	-8,6%	5,6%
Nemecko	4,3%	1,8%	-4,5%	4,7%
Grécko	5,7%	4,9%	0,8%	-2,9%
Španielsko	7,9%	5,4%	-2,4%	-1,2%
Taliansko	4,4%	1,8%	-3,5%	1,7%
Lotyšsko	32,1%	10,5%	-18,6%	-3,6%
Maďarsko	9,8%	5,8%	-14,2%	6,3%
Poľsko	13,8%	16,8%	-13,2%	13,1%
Portugalsko	5,7%	2,1%	-0,4%	1,6%
Slovensko	23,1%	18,3%	-2,3%	4,7%
Francúzsko	5,2%	2,7%	-1,8%	2,0%

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

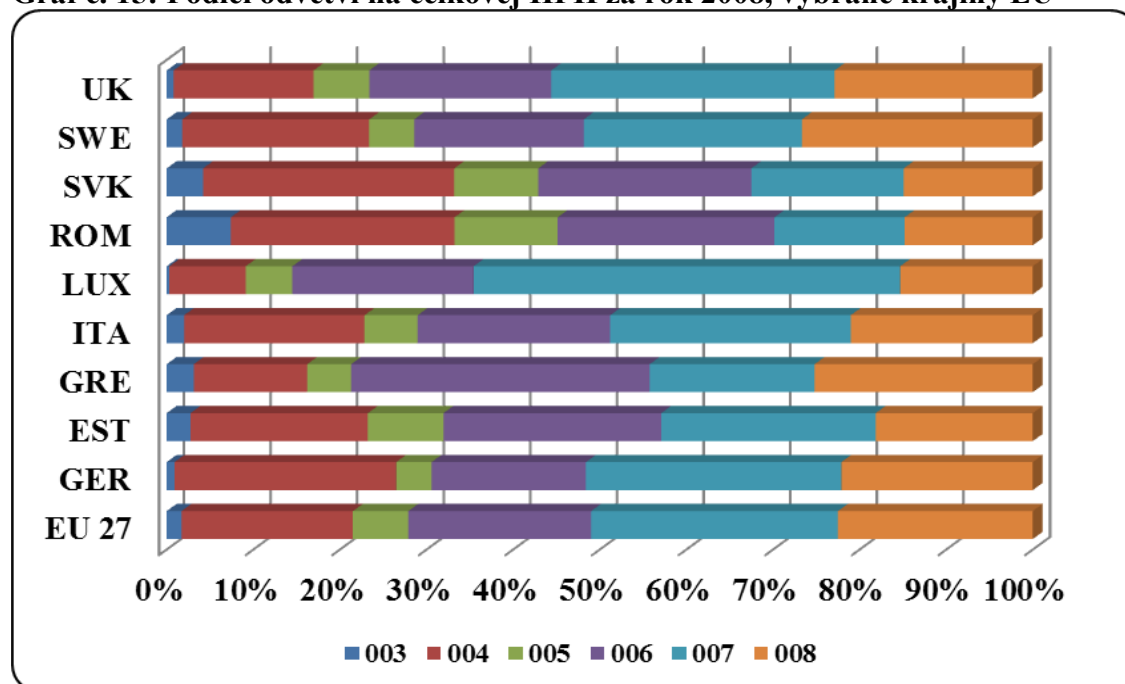
Tempo rastu hrubej pridanej hodnoty je podobné ako tempo rastu HDP v danom období, hlavne čo sa týka roku 2009, avšak sú tu určité odlišnosti. Zatiaľ čo rast HDP v Poľsku v roku 2009 malo kladnú hodnotu, hrubá pridaná hodnota zaznamenala výrazný pokles v tomto roku, a to až -13,2 %. Podobný vývoj mali všetky krajiny strednej a východnej Európy oproti krajinám EÚ 15. Ako vidíme tak tempo rastu HPH v dobe pred krízou bolo

³³ Veľvyslanectvo Poľskej republiky v SR, *Ekonomická situácia v Poľsku*, dostupné na: <<http://www.bratyslawa.polemb.net/?document=483>>

výrazné v týchto krajinách oproti priemeru EÚ 27 či EÚ 15. V prípade Česka a Poľska to bol medziročný rast viac ako 10 %, v prípade Slovenska viac ako 20 %, najvyššie tempo rastu pred krízou dosahovalo Lotyšsko, až 32%. Krajiny EÚ 15 vykazovali rast HPH pred krízou len v rozmedzí hodnôt 4 – 8%. Avšak na druhej strane krajiny strednej a východnej Európy dosiahli v roku 2009 najväčší prepád tempa rastu HPH (Lotyšsko -18%, Maďarsko -14%, Poľsko -13%, Česko -8%). Výnimkou z týchto krajín bolo len Slovensko s hodnotou – 2,3 %, čo bol podpriemer aj EÚ 15. Zaujímavý je vývoj v Grécku. Grécko bola jedna z mála krajín, ktorá zaznamenala kladné tempo rastu HPH v roku 2009 (takmer 1 %). Avšak v roku 2010, keď ostatné krajiny EÚ sa opäť vrátili ku kladnému rastu pridanej hodnoty, Grécko v tomto roku vykázalo záporné tempo rastu HPH na úrovni takmer 3 %. Dôvodom bola ekonomická situácia v Grécku v roku 2010. Krajina sa ocitla na pokraji bankrotu a požiadala EÚ o finančnú pomoc. Taktiež Grécka vláda začala realizovať sériu úsporných opatrení, ktoré utlmili ekonomiku krajiny a vyvolali množstvo generálnych štrajkov. V roku 2010 Grécko dosahovalo najnižšie tempo rastu HDP (-3,5 %), o rok neskôr to bol pokles až o takmer 7 % (v roku 2011 okrem Grécka dosahovali záporný rast HDP ešte Slovinsko a Portugalsko, avšak len na úrovni do 2 %).

V rámci odvetví sa pozrieme na podiel vybraných odvetví na celkovej pridanej hodnote v hospodárstve prostredníctvom grafu č. 15.

Graf č. 15: Podiel odvetví na celkovej HPH za rok 2008, vybrané krajiny EÚ

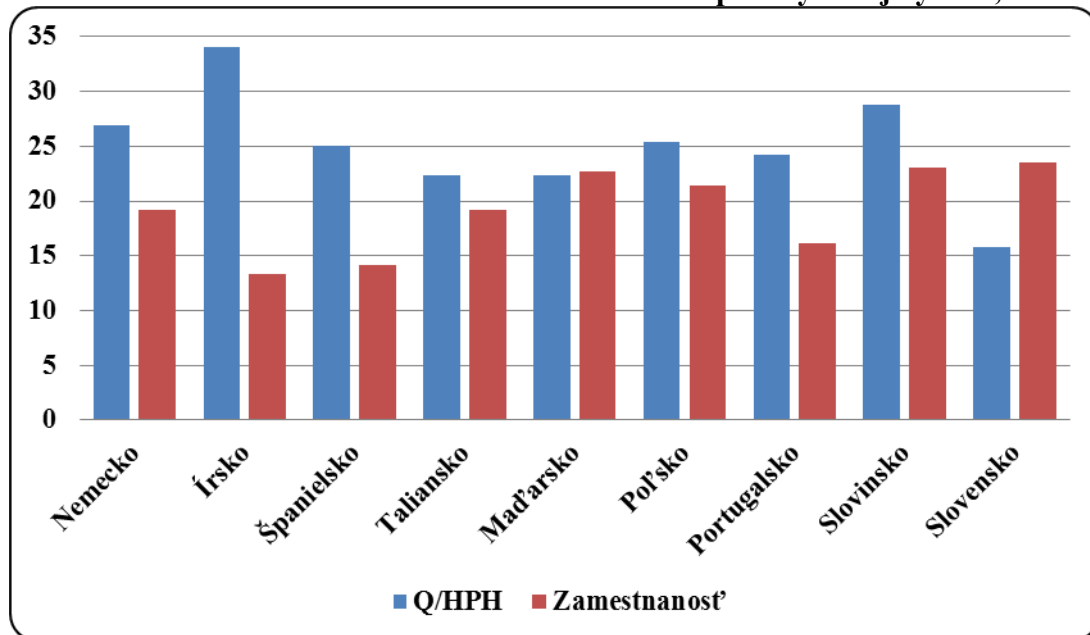

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

V grafe č. 15 sa nachádzajú nasledujúce odvetvia: Poľnohospodárstvo, poľovníctvo a rybné hospodárstvo (kód 003), Priemysel vrátane energie (004), Stavebníctvo (005), Obchod, doprava a spoje (006), Obchodná činnosť a finančné služby (007) a Ostatné služby (008). Ak porovnáme príspevky týchto odvetví vo vybraných krajinách s údajmi za rok 2004 (graf č. 9), tak zistíme že nedošlo k nejakým výrazným zmenám. V rámci priemeru EÚ 27 sa oproti roku 2004 znížil podiel poľnohospodárstva a priemyslu o 0,5 %, finančné služby zaznamenali nárast o 1 %. Naďalej platí, že v krajinách západnej Európy sa poľnohospodárstvo podieľa na celkovej pridanej hodnote len približne 1 %, priemysel je v rozmedzí 20 – 25 %. Najväčší podiel zaznamenávajú odvetvia finančných a ostatných služieb. Čo sa týka priemyslu tak najnižší podiel bol v roku 2008 zaznamenaný v Luxembursku, na úrovni necelých 9 %, zatiaľ čo odvetvie finančných služieb tvorilo až 50% celkovej pridanej hodnoty krajiny. Najvyšší podiel priemyslu bolo z vybraných krajín zaznamenané na Slovensku (takmer 30 %), avšak spolu s Rumunskom malo aj najnižší podiel finančných služieb na celkovej pridanej hodnote (18 % Slovensko a 15 % Rumunsko). Krajiny strednej a východnej Európy sa teda výrazne nepriblížili ku krajinám západnej Európy čo sa týka príspevkov odvetví na pridanej hodnote. Stále platí, že v týchto krajinách je dominantný priemysel (v prípade Rumunska je významné aj poľnohospodárstvo so 7 % podielom), a odvetvia finančných a ostatných služieb (kód 007 a 008) nedosahujú spolu 50 a viac percentný podiel, ako v prípade krajín západnej Európy.

Medzi najdôležitejšie odvetvia hospodárstva patrí priemyselná výroba, ako motor rastu hospodárstva a príjemca investícií. Taktiež toto odvetvie patrí k odvetviam hospodárstva, ktoré zamestnávajú najviac ľudí danej krajiny. Nasledujúci graf č. 16 spája údaje o miere zhodnocovania a zamestnanosti v tomto odvetví.

Graf č. 16: Miera zhodnocovania a zamestnanosť v priemyselnej výrobe, rok 2008, v %

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie.

Do istej miery môžeme predpokladať aj určitú závislosť medzi mierou zhodnocovania a zamestnanosťou. Výroba založená na vysokej pridanej hodnote je teda prezentovaná vysokou mierou zhodnocovania. V prípade priemyselnej výroby máme na mysli výrobu, ktorá je realizovaná špičkovými strojmi a zariadeniami, ktoré sú náročné na vedu a výskum. Takáto výroba si vyžaduje vysokokvalifikovanú pracovnú silu, pričom v tomto prípade nie je taký dopyt po manuálnej práci ako v prípade výroby s nízkou pridanou hodnotou. Manuálna práca v technologicky náročnej výrobe (alebo aspoň v jej časti) je nahrádzaná strojmi a zariadeniami, zatiaľ čo nenáročná výroba na technológie je realizovaná ľudskou prácou. Tento predpoklad sčasti potvrdzuje graf č. 16. Spomedzi vybraných krajín má najvyššiu mieru zhodnocovania v priemyselnej výrobe Írsko, takmer 35 %. Zamestnanosť v tomto odvetví s vysokou pridanou hodnotou je len 13 % v porovnaní s Talianskom, kde zamestnanosť je 19%, ale miera zhodnocovania je len 22 %. Vysoká miera zhodnocovania je aj v Slovinsku (29 %) avšak zamestnanosť je podobná ako na Slovensku (23 %). Slovensko spĺňa predpoklad, že kde je nízka miera zhodnocovania, je zas vysoká zamestnanosť. Miera zhodnocovania v prípade Slovenska na úrovni necelých 16 % patrí medzi najnižšie v krajinách EÚ. V roku 2008 aj krajiny ako Rumunsko či Bulharsko mali vyššiu mieru zhodnocovania v priemyselnej výrobe, Slovensku patrilo posledné miesto.

Pri sektore nefinančných korporácií sa zameriame, podobne ako v predchádzajúcej podkapitole, na dva ukazovatele, a to mieru zisku a mieru investovania. Nasledujúca tabuľka

č. 10 poskytuje údaje o vývoji týchto ukazovateľov v období pred a po vypuknutí hospodárskej krízy.

Tabuľka č. 10: Miera zisku a miera investovania v krajinách EÚ (2008 – 2010)

	2008		2009		2010	
	MI	MZ	MI	MZ	MI	MZ
Česko	28,2	47,97	25,4	47,68	24,59	47,09
Nemecko	19,38	43,38	17,4	39,71	17,78	41,3
Estónsko	29,26	41,37	19,48	38,24	17,8	45,22
Španielsko	32,2	35,56	25,15	36,74	25,05	39,57
Francúzsko	20,22	31,47	18,5	29,24	18,69	30,18
Taliansko	23,09	42,67	21,07	41,47	22,68	41,84
Maďarsko	25,87	41,52	24,06	40,43	20,04	45,08
Poľsko	28,01	44,86	23,73	49,18	21	47,76
Portugalsko	28,33	34,95	25,34	35,53	22,52	36,23
Slovinsko	33,03	34,08	26,21	31,54	25,07	30,42
Slovensko	35,69	55,27	28,02	49,48	31,12	51,58
Fínsko	20,96	42,88	19,35	37,89	17,06	39,71
Veľ. Británia	17,4	34,16	16,02	32,58	15,46	33,25

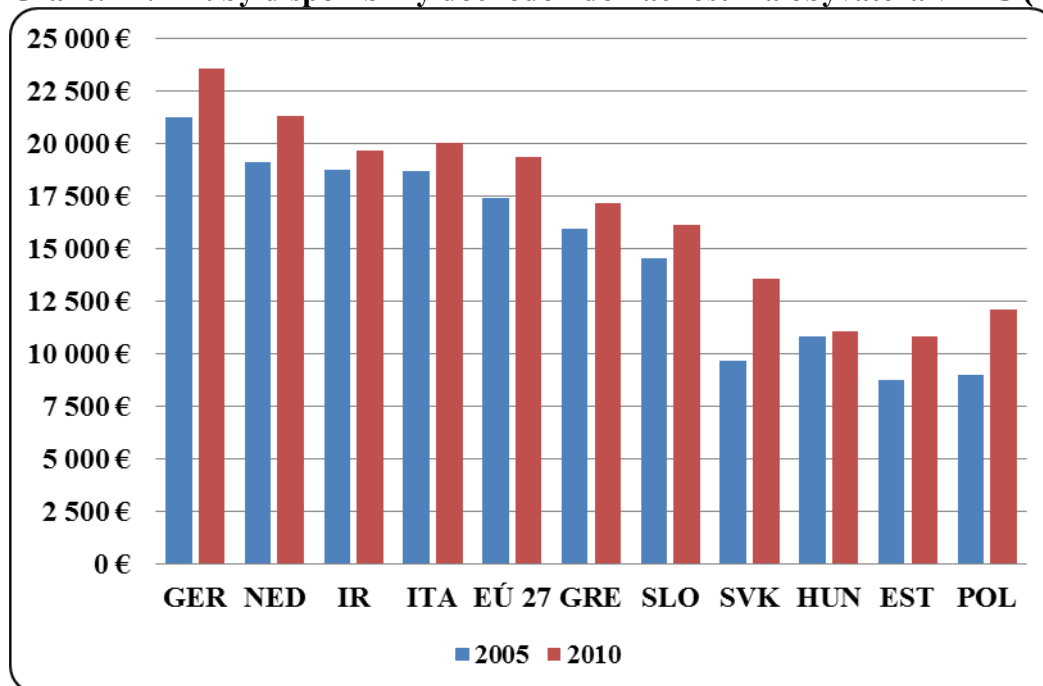
Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie

Výška miery zisku (stĺpce MZ) výrazne ovplyvňuje možnosť investovania a realizáciu investičných projektov z vlastných zdrojov. Na základe tabuľky č.10 vidíme, že miera zisku v sledovanom období zaznamenala pokles v roku 2009 takmer vo všetkých zobrazených krajinách. Je to samozrejme spôsobené tým, že v tomto roku sa prejavili dôsledky krízy, v prípade nefinančných podnikov išlo najmä o obmedzenie odbytu a s tým súvisiace zníženie výroby. Pokles miery zisku znamenal zníženie podielu hrubého prevádzkového prebytku na pridanej hodnote. Pozitívny vývoj bol zaznamenaný v Poľsku, kde miera zisku dokonca stúpila o 5 % v roku 2009, tak isto aj Španielsko zaznamenalo nárast tejto miery v roku 2009. Rok 2010 znamenal vo väčšine krajín opätovné zvýšenie miery zisku na úroveň z roku 2008, alebo dokonca vyššiu. V prípade miery investovania (MI) bol vývoj negatívnejší než v prípade miery zisku. V sledovanom období miera zisku mala klesajúci trend vo všetkých zobrazených krajinách. V prípade krajín ako Nemecko, Francúzsko, Fínsko, Veľká Británia ale aj Česko či Taliansko klesla miera investovania v sledovanom období v priemere o 1 – 3 %. Najväčší prepád tejto miery zaznamenali pobaltské krajiny, v prípade Estónska išlo o pokles v priebehu dvoch rokov až o takmer 12 %, čím sa výrazne utlmila investičná činnosť v tejto krajine. Portugalsko, Maďarsko a Slovensko zaznamenali pokles o 4 – 5% v tomto období.

Sektor domácností je dôležitý z hľadiska spotreby a tvorby úspor. Výška spotreby a úspor je výrazne determinovaná disponibilným dôchodkom domácností. Zvyšovanie

disponibilného dôchodku v čase je základným predpokladom pre rast spotreby a zvyšovanie úspor domácností.

Graf č. 17: Hrubý disponibilný dôchodok domácností na obyvateľa v PPS (2005 a 2010)

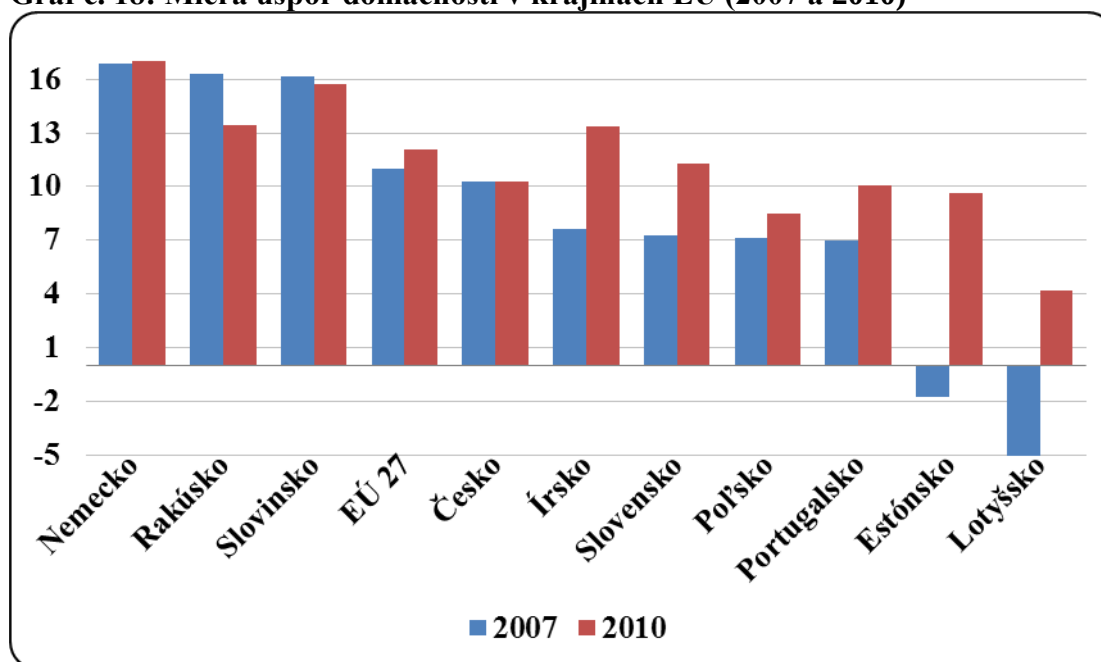

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie

Graf č. 17 zobrazuje výšku disponibilného dôchodku na obyvateľa za rok 2010 a taktiež umožňuje porovnať jeho zvýšenie oproti roku 2005. Počas týchto piatich rokov došlo vo všetkých zobrazených krajinách k zvýšeniu disponibilného dôchodku na obyvateľa, v niektorých štátoch sa zvýšil výrazne, v niektorých len nepatrne. Podobne ako v roku 2005 tak aj v roku 2010 nadpriemerné hodnoty tohto ukazovateľa dosahujú krajiny západnej Európy, v prípade Nemecka či Holandska išlo o nárast o 11 % oproti roku 2005. Najvyšší rast bol zaznamenaný na Slovensku, v priebehu piatich rokov sa tento ukazovateľ zvýšil až o 40%. Išlo o jeden z najvyšších nárastov v EÚ. Zatiaľ čo v roku 2005 malo Slovensko menší disponibilný dôchodok na obyvateľa ako Maďarsko, tak v roku 2010 už dosahovalo vyšší tento ukazovateľ. V prípade Maďarska došlo len k zvýšeniu o 2 % v priebehu piatich rokov. Vysoké zvýšenie nastalo aj Poľsku, o 35 %, avšak disponibilný dôchodok na obyvateľa je tu stále nižší ako na Slovensku.

Zvyšovanie disponibilného dôchodku domácností by malo mať pozitívny vplyv aj na mieru úspor domácností. Nasledujúci graf č. 18 vyjadruje, akú časť disponibilného dôchodku domácností si odložia vo forme úspor. Taktiež môžeme vidieť nárast (pokles) miery úspor oproti roku 2007.

Graf č. 18: Miera úspor domácností v krajinách EÚ (2007 a 2010)

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie

Takmer všetky krajiny zaznamenali zvýšenie miery úspor domácností v priebehu troch rokov. Zo sledovaných krajín jedine Rakúsko a Slovinsko zaznamenali mierne zníženie miery úspor, avšak ich hodnota bola v roku 2010 nad priemerom EÚ 27, podobne ako v roku 2007. Slovinsko je jedinou krajinou strednej a východnej Európy, ktorá má dlhodobo vysokú mieru úspor domácností. V Česku sa táto miera prakticky nezmenila. Výrazný nárast zaznamenalo Írsko a Slovensko, ktoré predbehli v miere úspor aj Česko. Írsko sa dokonca dostalo nad priemer EÚ 27, Slovensko takmer dosiahlo priemer s hodnotou 11,3 %. Najvyšší nárast v miere úspor domácností v priebehu rokov 2007 2010 dosiahli v rámci EÚ 27 pobaltské krajiny. V roku 2007 dosahovali krajiny Estónsko a Lotyšsko dokonca záporné hodnoty miery úspor (-1,7 % Estónsko a -5,7 % Lotyšsko). Znamenalo to, že disponibilný dôchodok pobaltských domácností nebol dostatočne vysoký na pokrytie výdavkov súvisiacich so spotrebou. Preto nedochádzalo ani k akumulácii úspor a domácnosti sa zadlžovali. Rok 2010 však bol pozitívny z úspor pre tieto krajiny. Estónsko zvýšilo mieru úspor o 11 % a prekonal v tomto ukazovateli dokonca aj Poľsko. Lotyšsko si tiež polepšilo o takmer 10 % a miera úspor bola na úrovni 4 %. Na základe dostupných údajov z roku 2010 žiadna z krajín EÚ nedosahovala záporné hodnoty miery úspor, i keď najnižšie miery úspor boli podobne ako v roku 2007 v pobaltských krajinách (najnižšia hodnota za rok 2010 bola v Litve a to 1 %).

Zadlžovanie krajín EÚ je najväznejší problém v súčasnosti, ktorý aj viedol k vypuknutiu krízy v Eurozóne. Hlavne krajiny Eurozóny posledné roky vykazujú vysoké deficity štátnych rozpočtov, čo vedie k akumulácii vládneho dlhu. Väčšina krajín používajúcich euro preto nie je schopná dodržiavať Maastrichtské kritéria týkajúce sa verejných výdavkov, a to deficit verejných financií do 3 % HDP a verejný dlh do 60 % HDP. Za sektor verejnej správy si zobrazíme prostredníctvom tabuľky č. 11 vývoj verejného deficitu a vládneho dlhu vo vybraných krajinách EÚ.

Tabuľka č. 11: Verejný deficit a verejný dlh (2008 – 2010, v % HDP)

	Deficit, v % HDP			Verejný dlh, v % HDP		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
EÚ 27	-2,4	-6,9	-6,6	62,5	74,7	80,1
Belgicko	-1,3	-5,8	-4,1	89,3	95,9	96,2
Česko	-2,2	-5,8	-4,8	28,7	34,4	37,6
Nemecko	-0,1	-3,2	-4,3	66,7	74,4	83,2
Grécko	-9,8	-15,8	-10,6	113	129,3	144,9
Taliansko	-2,7	-5,4	-4,6	105,8	115,5	118,4
Írsko	-7,3	-14,2	-31,3	44,2	65,2	92,5
Španielsko	-4,5	-11,2	-9,3	40,1	53,8	61
Francúzsko	-3,3	-7,5	-7,1	68,2	79	82,3
Lotyšsko	-4,2	-9,7	-8,3	19,8	36,7	44,7
Litva	-3,3	-9,5	-7	15,5	29,4	38
Portugalsko	-3,6	-10,1	-9,8	71,6	83	93,3
Slovensko	-2,1	-8	-7,7	27,8	35,5	41
Švédsko	2,2	-0,7	0,2	38,8	42,7	39,7

Zdroj: Štatistická databáza Eurostatu, vlastné spracovanie

Najhoršie výsledky, či v oblasti deficitu alebo verejného dlhu, dosahovalo Grécko, ako krajina, ktorá bola spúšťač krízy v Eurozóne. V roku 2009 bol deficit v tejto krajine viac ako 15 %, i keď sa ho podarilo v roku 2010 znížiť vďaka niektorým úsporným opatreniam, aj tak dosahoval desať percentnú hodnotu. Grécko taktiež dosahovalo najvyšší verejný dlh za sledované obdobie, v roku 2010 to bolo 144,9 % HDP. Vďaka finančnej pomoci zo strany EÚ a Medzinárodného menového fondu a odpisu časti dlhu súkromným sektorom je snaha znížiť verejný dlh do roku 2020 na úroveň 120 %. Avšak treba vziať do úvahy aj ďalšie krajiny, kde tieto ukazovatele dosahujú alarmujúce čísla. Takou krajinou je Taliansko, kde verejný dlh v roku 2010 bol takmer 120 % HDP. Írsko malo v roku 2010 dokonca najvyšší deficit spomedzi krajín Eurozóny, a to až 31 % a vládny dlh sa blížil k 100 % HDP. Vysoké deficity či vládne dlhy majú aj Španielsko, Portugalsko, ale aj Belgicko či Francúzsko. Tradične najlepšie výsledky v tejto oblasti dosahujú krajiny severnej Európy, napríklad Švédsko malo

v rokoch 2008 a 2010 dokonca rozpočtový prebytok a verejný dlh za tieto roky bol do 40 % HDP.

V sledovanom období došlo k výraznému prepadu výkonnosti krajín EÚ v dôsledku vypuknutia hospodárskej a finančnej krízy. Avšak aj napriek zníženiu produkcie nedošlo k zmene zhodnocovacích procesov, keďže proporcionálne sa znížila nielen hrubá pridaná hodnota ale aj medzispotreba.

5 DISKUSIA

K zvýšeniu miery zhodnocovania v priemysle a v ďalších odvetviach hospodárstva krajín strednej a východnej Európy môže jednoznačne prispieť preorientovanie sa na výrobu, ktorá bude náročná na technológie a kvalifikovanú pracovnú silu. Samozrejme takáto zmena je náročná na investície a čas a vzhľadom na doterajší vývoj a súčasný stav týchto ekonomík je ich transformácia na hospodárstva s vysokou pridanou hodnotou v nedohľadne. Hlavným problémom nie sú zdroje, ale zameranie a stratégia hospodárskej politiky, ktorá úzko súvisí s politickým cyklom. Nejednotnosť politických strán pri realizácii dlhodobých zámerov a orientácia na krátkodobé opatrenia, ktoré majú maximálne štvorročné trvanie. Slovensku, ale aj ostatným krajinám strednej a východnej Európy, chýba dlhodobá stratégia rozvoja ich hospodárstva. Počas štyroch rokov vlády sa nanajvýš načrtnú nejaké body budúceho vývoja, avšak po nástupe novej vládnej koalície sa celý proces budovania stratégie začína odznovu. Aj keď hlavným dôvodom nízkej úrovne zhodnocovacích procesov je zle nastavená domáca hospodárska politika, do určitej miery tu pôsobí aj vonkajší faktor. V členstve EÚ z pohľadu krajín prijatých v roku 2004 môžeme vidieť určitý paradox. Na jednej strane členstvo v EÚ prinieslo krajinám strednej a východnej Európy nové možnosti rastu, hlavne vo forme priamych zahraničných investícií, na strane druhej toto členstvo je i limitujúcim faktorom zvyšovania miery zhodnocovania v odvetviach hospodárstva. Tento limitujúci faktor súvisí s procesom, ktorému sa venujeme v nasledujúcich riadkoch.

Nasledujúci problém sa týka členských krajín EÚ prijatých od roku 2004 a súvisí hlavne s priemyslom v krajinách EÚ a s jeho rozširovaním. Rozšírenie EÚ je najjednoduchší spôsob ako docieľať, aby sa menej rozvinuté krajiny ekonomicky začali približovať k rozvinutým a všeobecne ide o najlepší spôsob ako dosiahnuť zrušenie rôznych obmedzení (či už ekonomických alebo politických) a stabilitu či bezpečnosť na kontinente. Pri bližšom pohľade na priemysel v krajinách strednej a východnej Európy dostávame dva hlavné atribúty. Prvým je prílev PZI vo forme výstavby priemyselných závodov zo strany krajín EÚ 15, ktorým dominuje hlavne výroba automobilov a elektroniky a nové trhy a odbytká pre krajiny západnej Európy. Výroba v krajinách, ktoré vstúpili do EÚ po roku 2004 zväčša nie je náročná na pridanú hodnotu ani na vedu či výskum. Tieto krajiny sú hlavne „montážnymi dielňami“ pre krajiny západnej Európy. Samotné rozšírenie EÚ o relatívne chudobnejšie krajiny je z pohľadu priemyslu boj proti tzv. outsourcingu. Nastáva v prípade ak materská

firma presťahuje výrobu (alebo jej časť) do inej krajiny, s hlavným cieľom ušetriť niektoré náklady. Najčastejším dôvodom presunu takejto výroby do ekonomicky menej vyspelej krajiny je lacná pracovná sila a rôzne selektívne opatrenia hospodárskej politiky zo strany prijímajúcej krajiny. Takéto outsourcovanie má pre prijímaciu krajinu niekoľko krátkodobých či strednodobých výhod. Jedná sa hlavne o zvýšenie zamestnanosti nielen v regióne, kde nová spoločnosť pôsobí, ale aj v ďalších regiónoch v dôsledku dodávateľsko-odberateľských vzťahoch. Taktiež príchod transnacionálnej korporácie zlepši makroekonomické ukazovatele v podobe veľkosti výstupu či príjmu priamych zahraničných investícií. Avšak z dlhodobého hľadiska má tento fenomén negatívne dôsledky pre prijímaciu krajinu. Jednak poskytovanie finančnej pomoci veľkým spoločnostiam je trhovo deformujúce a existuje tu vysoké riziko presunu danej výroby do inej krajiny, ktorá poskytne výhody lacnej pracovnej sily, aké poskytla prijímajúca krajina v minulosti. Riziko je o to vyššie, ak na území krajiny nie je okrem výroby s nízkou pridanou hodnotou sústredená aspoň časť výskumu či vývoja. Ako príklad si môžeme zobráť Slovensko. Typický outsourcing je reprezentovaný troma automobilkami PSA Peugeot Citroën, Volkswagen Bratislava, KIA a výrobcom elektroniky Samsung. Výroba v týchto spoločnostiach je zameraná hlavne na montovanie dovezených častí do celku, pričom len Volkswagen sústreďuje určitý výskum vo svojom závode. Začiatkom roka 2012 spoločnosť Samsung požiadala vládu o finančnú pomoc vo výške niekoľko miliónov eur, pričom prakticky sa jednalo o kompenzáciu za to, že firma ešte nepresťahovala výrobu do Rumunska, kde ušetrí podstatne väčšiu časť nákladov. Podobných správ o odchode takejto firmy do zahraničia sa objavilo niekoľko (napríklad plány PSA Peugeot Citroën na Ukrajinu).

Rozšírenie EÚ prakticky znamenalo, že výroba veľkých európskych spoločností sa udržala vo vnútri EÚ, avšak je len otázka času, kedy tieto podniky pristúpia ku sťahovaniu ďalej na východ Európy, či do Ázie. V takom prípade budú ohrozené hlavne krajiny strednej a východnej Európy, keďže ich hospodárstvo je závislé na spoločnostiach zo západnej Európy.

ZÁVER

Štvrtá kapitola poskytla dostatočné údaje o zhodnocovacích procesoch, ale aj ďalších ukazovateľoch týkajúcich sa odvetví alebo sektorov vybraných ekonomík EÚ. V prípade zhodnocovacích procesoch sme došli k niekoľkým záverom.

V prípade vývoja pridanej hodnoty za obdobie 2004 – 2010 a jej vzťahu k produkcii, môžeme krajiny EÚ rozdeliť do dvoch skupín. Prvou sú krajiny západnej a severnej Európy, kde miera zhodnotenia, či už na národnej úrovni alebo v odvetviach, dosahuje vyššie hodnoty než krajiny strednej a východnej Európy, ktoré patria do druhej skupiny. Prvá skupina dosahuje mieru zhodnotenia v rozmedzí 50 – 60 %, v prípade odvetvia priemyselnej výroby je to 25 – 35 %. Na druhej strane krajiny strednej a východnej Európy sa nachádzali v miere zhodnocovania pod priemerom EÚ 27 (až na Poľsko a Slovinsko, ktoré v odvetví priemyselnej výroby dosahovali nadpriemerné hodnoty). Taktiež rozdiel medzi týmito dvoma skupinami krajín bol v rozdelení celkovej pridanej hodnoty medzi jednotlivé odvetvia. Napríklad v krajinách ako Luxembursko, Veľká Británia či Nemecko malo poľnohospodárstvo len približne jedno percentné zastúpenie na celkovej pridanej hodnote. V prípade krajín V4 to boli 3 – 4 %, v prípade Rumunska a Bulharska malo poľnohospodárstvo hlavne v prvých rokoch po vstupe 6 a viac percentný podiel. Ďalší rozdiel medzi dvoma skupinami krajín bol v odvetví priemyslu. Maďarsko, Poľsko, Slovensko, či Rumunsko malo podiel priemyslu na celkovej pridanej hodnote v rozmedzí 25 – 30 %, zatiaľ čo Francúzsko, Veľká Británia, Holandsko či Dánsko dosahovali tento podiel len na úrovni do 20 % (výnimkou snáď bolo Nemecko či Írsko). Taktiež tu platil nepriamoúmerný vzťah medzi mierou zhodnotenia a podielom priemyselnej výroby na celkovej pridanej hodnote. Krajiny, kde priemyselná výroba má nižší podiel na pridanej hodnote (západná a severná EÚ), je vyššia miera zhodnotenia v tomto odvetví. V tomto prípade treba spomenúť Slovensko. V sledovanom období Slovenská republika dosahovala podiel v odvetví priemyselnej výroby na celkovej pridanej hodnote najvyššie hodnoty (približne 26 – 30 %). Avšak Slovensko dosahovalo najhoršie výsledky v miere zhodnotenia v tomto odvetví. Jedná sa o veľmi negatívny stav slovenskej ekonomiky, keďže priemyselná výroba má výrazné postavenie v národnom hospodárstve, nielen z hľadiska výstupu, ale aj zamestnanosti a priamych zahraničných investícií. Miera zhodnocovania v priemyselnej výrobe SR v priebehu rokov 2004 – 2008 poklesla o 5 % a Slovensko spolu s Litvou dosahovalo najnižšie hodnoty v

rámci EÚ (približne 15 %). Už len samotné znižovanie tejto miery je veľmi negatívnym trendom a dostatočne ilustruje povahu a zameranie výroby v priemysle SR.

Rozdielny vývoj v rámci týchto dvoch skupín bol aj v odvetviach služieb. Krajina, kde služby vytvárali drvivú časť celkovej pridanej hodnoty bolo Luxembursko. Tri odvetvia – Obchod, doprava a spoje, Finančné služby a obchodná činnosť a Ostatné služby – vytvárali v roku 2008 až 85 % celkovej pridanej hodnoty. Je to spôsobené tým, že luxemburská ekonomika je prioritne zameraná na bankovníctvo a finančné služby. V krajinách ako Taliansko, Nemecko či Švédsko tieto odvetvia tvorili 70 % a viac z celkovej pridanej hodnoty. V krajinách strednej a východnej Európy bol podiel týchto odvetví približne 60 %, bolo to spôsobené tým, že v týchto krajinách je vyššie zastúpenie priemyslu či stavebníctva (v menšej miere aj poľnohospodárstva) na úkor služieb a nič nenasvedčuje tomu, že daný trend by sa mal v ďalších rokoch výrazne meniť.

V súčasnosti je najväčšou výzvou pre krajiny EÚ vysporiadať sa z dopadmi hospodárskej a finančnej krízy na ich ekonomiky, v prípade krajín Eurozóny je táto úloha ťažšia v dôsledku ich vysokého zadlženia. Samotná kríza, či už globálna alebo tá v Eurozóne, nespôsobila výrazné zmeny v charaktere zhodnocovacích procesov. Vzťah pridanej hodnoty k produkcii nezaznamenal výrazné zmeny v sledovaných krajinách, i keď v niektorých došlo k zhoršeniu vývoja týchto procesov. Hospodárska a dlhová kríza mali negatívny dopad hlavne na výkonnosť ekonomík, či už na hrubý domáci produkt alebo pridanú hodnotu a na základné makroekonomické veličiny, z ktorých za najhoršie môžeme považovať zvyšovanie miery nezamestnanosti a rast deficitov a verejného dlhu vo väčšine krajín EÚ. V najbližších mesiacoch a rokoch bude rozhodujúce znížiť negatívny dlhový trend a naštartovať ekonomický rast, aký bol v čase pred krízou, ktorý následne prinesie pozitívny vývoj i v miere nezamestnanosti a ďalších ukazovateľov hospodárstva či životnej úrovne obyvateľstva. Ekonomický rast sa môže realizovať aj prostredníctvom zlepšovania zhodnocovacích procesov. Vyššia pridaná hodnota v hospodárstve na úkor medzispotreby robí ekonomiku atraktívnejšou pre investovanie a zabezpečuje zdroje rastu na dlhé obdobie. Je to výzva hlavne pre krajiny strednej a východnej Európy, ktoré od vstupu do EÚ sa ekonomicky nijak výrazne nepriblížili ku krajinám západnej Európy, avšak samotné členstvo im dáva možnosti na pozitívny vývoj v oblasti rastu, stability a prosperity národného hospodárstva.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

- [1] BRACJUN, A. 2008. *Hospodárska politika Európskej únie*. Bratislava : Sprint, 2008. 213 s. ISBN 978-80-969927-8-2.
- [2] FÜLÖP, P. - KARABÍNOŠ, S. - LÁBAJ, M. 2010. *Národné účty*. Bratislava: Ekonóm, 2010. 126 s. ISBN 978-80-225-2950-1.
- [3] GABRIELOVÁ, H. 2002. *Sektorová a odvetvová štruktúra slovenskej ekonomiky*. In Ekonomický časopis. Bratislava: Slovak Academic Press, ISSN 0013-3035, 2002, roč. 50, č. 4, s. 640-662.
- [4] HAJNOVIČOVÁ, V. 1996. *Systém národných účtov a väzba na odvetvové štatistiky*. Bratislava: Prognostický ústav SAV, 1996. 31 s. ISSN 0862-9137.
- [5] ROJÍČEK, M. 2010. *Globalizace produkce a obchodu a její makroekonomické implikace*. Brno: Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky, 26 s. ISSN 1801-4496.
- [6] SPĚVÁČEK, V. 2010. *Sektorová analýza vývoje české ekonomiky*. Brno: Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky, 40 s. ISSN 1801-4496.
- [7] ŠÍBL, D. 2002. *Veľká ekonomická encyklopédia : výkladový slovník A-Ž*. Bratislava : Sprint, 2002. 967 s. ISBN 80-89085-04-0.
- [8] VALACH, M. 2011. *Zborník príspevkov ETER 2011, Vývoj a analýza zhodnocovacieho procesu ekonomiky SR*. Bratislava: EU BA, 2011. 630 s. ISBN 978-80-225-3286-0.
- [9] VINCÚR, P. 2000. *Makroekonomická analýza a prognóza*. Bratislava : Sprint, 2000. 293 s. ISBN 80-88848-65-2.

Internetové zdroje:

- [10] Štatistický úrad SR, *Makroekonomické štatistiky*, definícia dostupná na: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=3728>>
- [11] Euractiv, portál o Európskej únii, dostupné na: <<http://www.euractiv.sk/podnikanie-v-eu/clanok/slovensko-ma-najvyssiu-produktivitu-prace-a-najnizsie-mzdy>>
- [12] European sector accounts, *Metodické vysvetlivky*, dostupné na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/sector_accounts/data/main_tables
- [13] EUROSTAT, *Input - output tables*, dostupné na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/esa95_supply_use_input_tables/data/workb>
- [14] EUROSTAT, *National accounts glossary*. Dostupné na internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Gross_value_added>
- [15] Infostat, *Metodické vysvetlivky*, dostupné na: <<http://www.infostat.sk/ELIS/ekon/slovník.html>>

- [16] *Menová a finančná štatistika NBS*, dostupné na:
<http://www.nbs.sk/_img/Documents/STATIST/MET/sekt_man.pdf>
- [17] Ministerstvo financií SR, *Európsky systém účtov ESA 95*, dostupné na:
<http://www.rozpocet.sk/app/docFile?docFileName=/docs/ESA_1.doc>
- [18] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o systéme ESA a regionálnych účtov v EÚ, dostupné na: <eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010>
- [19] Sektorový manuál NBS, dostupné na:
<http://www.nbs.sk/_img/Documents/STATIST/MET/sekt_man.pdf>>
- [20] UN glossary of statistical terms, oficiálna stránka OSN, dostupné na:
<<http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna1993.asp>>
- [21] Veľvyslanectvo Poľskej republiky v SR, *Ekonomická situácia v Poľsku*, dostupné na:
<<http://www.bratyslawa.polemb.net/?document=483>>

PRÍLOHY

Príloha č. 1: Sektory ekonomiky podľa ESA 95

Kód	Názov sektora a subsektora
S.11	Nefinančné korporácie
S.11001	Verejné nefinančné korporácie
S.11002	Národné súkromné nefinančné korporácie
S.11003	Nefinančné korporácie pod zahraničnou kontrolou
S.12	Finančné korporácie
S.121	Ústredná banka
S.122	Ostatné peňažné finančné inštitúcie
S.123	Ostatní finanční sprostredkovatelia okrem poisťovacích korporácií
S.124	Finančné pomocné inštitúcie
S.125	Poisťovacie korporácie a penzijné fondy
S.13	Štátna správa
S.1311	Ústredná štátna správa
S.1312	Regionálna štátna správa
S.1313	Miestna štátna správa
S.1314	Fondy sociálneho zabezpečenia
S.14	Domácnosti
S.141+S142	Zamestnávateľia (vrátane SZČO)
S.143	Zamestnanci
S.1441	Príjemcovia dôchodkov z majetku
S.1442	Príjemcovia starobných dôchodkov
S.1443	Príjemcovia transferových dôchodkov
S.145	Ostani
S.15	Neziskové inštitúcie slúžiace domácnostiam
S.2	Zahraničie

Zdroj: VINCÚR, P.: *Makroekonomická analýza a prognóza*: Bratislava: Sprint 2000

Príloha č. 2: Odvetvová klasifikácia ekonomických činností SK NACE, skrátená verzia

Kód	Hlavná sekcia ekonomickej činnosti
A	POĽNOHOSPODÁRSTVO, LESNÍCTVO A RYBOLOV
B	ŤAŽBA A DOBÝVANIE
C	PRIEMYSELNÁ VÝROBA
D	DODÁVKA ELEKTRINY, PLYNU, PARY A STUDENÉHO VZDUCHU
E	DODÁVKA VODY
F	STAVEBNÍCTVO
G	VEĽKOOBCHOD A MALOOBCHOD
H	DOPRAVA A SKLADOVANIE
I	UBYTOVACIE A STRAVOVACIE SLUŽBY
J	INFORMÁCIE A KOMUNIKÁCIA
K	FINANČNÉ A POISŤOVACIE ČINNOSTI
L	ČINNOSTI V OBLASTI NEHNUTEĽNOSTÍ
M	ODBORNÉ, VEDECKÉ A TECHNICKÉ ČINNOSTI
N	ADMINISTRATÍVNE A PODPORNÉ SLUŽBY
O	VEREJNÁ SPRÁVA A OBRANA
P	VZDELÁVANIE
Q	ZDRAVOTNÍCTVO A SOCIÁLNA POMOC
R	UMENIE, ZÁBAVA A REKREÁCIA
S	OSTATNÉ ČINNOSTI
T	ČINNOSTI DOMÁCNOSTÍ AKO ZAMESTNÁVATEĽOV
U	ČINNOSTI EXTRATERITORIÁLNYCH ORGANIZÁCIÍ A ZDRUŽENÍ

Zdroj: Štatistický úrad SR

Príloha č. 3: Účet produkcie

Použitie	Zdroje
P.2 Medzispotreba	P.1 Produkcia
	P.11 Trhová produkcia P.12 Produkcia pre vlastné konečné použitie P.13 Ostatná netrhová produkcia
B.1g Hrubá pridaná hodnota	
K.1 Spotreba fixného kapitálu	
B.1n Čistá pridaná hodnota	

Zdroj: FÜLÖP, P. - KARABÍNOŠ, S. - LÁBAJ, M. Národné účty. Bratislava: Ekonóm 2010